

קונטרס מקום שנהגו איתא בבראשית רבה ס' וישלח פרשה ע"ט ע"פ ויחן את פני העיר
הדא אמרה צריך אדם להחזיק טובה למקום שנהנה ממנו ולכן סמך לבי וישלח אברהם
את ידו אתיא כתיבה במקום שנהגו יסוד בנין מענין לענין כטעם לצ'ד חקור דבר בעט'ו
יורה לרחק או לקרב וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות כיר"א: ריש סידרא.

זאת חקת התורה א' איתא במגילה דף ג' ע"ב כל עיר שאין בה עשרה בטלנים נקראת
כפר ופירש"י עשרה בטלנים שבטילין ממלאכתן שיהיו מצויין בב"ה שחרית וערבית
כדאמרינן בברכות כיון שבא הקב"ה לב"ה ולא מצא שם עשרה וכו' ע"כ והרמב"ם
בפ"א מה' מגילה כתב וז"ל קבועין בב"ה לצורכי הציבור וכו' ע"כ ואולי דהיא היא
דלצורכי צבור היינו לתפילה ולתחינה וע"ז סמכו בפה העירה יע"א דיש מקום קבוע
לכת של זקנים וכל מי שיזקין או סגי נהור ואינו יכול לעשות מלאכה הולכים לשם
ולומדים בכל יום דברי הגדה ודברי רז"ל כגון מדרש רבה ורבינו בחיי ודברי מוסר
וכיוצא ויש להם חכם ממונה ע"ז ואחר חצות היום כב' שעות מ"ומ לומדים תהלים
בשפה ברורה ומתפללין מנחה והולכין להם ונותנים להם פרס מהצבור וכן ראיתי בכמה
עיירות מישראל: ב' לחבר יום ולילה נהגו בב"ה הכנ אחת הנקראת צ'אר בישי מזמן קדמון
ללמוד מבערב דינים בש"ע ואחרונים עד קרוב לשעה וחצי מהלילה ובעת ההיא ממש
מתקבצי המלמדי תינוקו' ותלמידיהם בב"ה הכנ הגדולה עם הת"ח שמסודרים לכל לילה
ולילה ומושיבין תינוקות של ב"ר ועורכין לפניהם שולחנות ונרות דולקים עליהם
ונותנין לכל אחד מהתינוקות שב"ר ס' תהלים בידו וקורין תהלים עד קרוב לזמן הנז'
והחכמים הנ"ל משגיחים עליהם הלוך ושוב לבל יסיחו דעתם ושלא יתבטלו מלימודם
ואח"ך מתפללין ערבית וכשרוצין לילך לבתיהם לומדים בקו"ר ק"ש לקטנים והולכין
לבתייהם לשלום ואע"ג דעל דרך האמת אין ללמוד מקרא בלילה לא נאמרו דברים הללו
אלא למצניעיהם וכמ"ש הרב חיד"א בככר לאדן דקנ"ז ע"א על כיוצא בזה מה גם דהכא
כבר התחילו מבערב.

וכן ע"כ צרה שלא תבוא כשלומדין הקהל ס' תהלים לומדין ג"כ התינוקות עם הח'
שלהם עם הקהל מלה במלה יען דהוא הבל שאין בו חטא. ולחבר לילה ויום ג"כ יש
כמה בתי כנסיות שיש כת בכל אחת מהם דעומדין מאחר חצות לילה ואילך בין בקיץ
בין בחורף ולומדים קודם כל תיקון חצות ואח"ך ז"הק וזהר חדש והתיקונים עם
מפרשים של ז"הק עד הגיעם לזמן תפילת שחרית ועל אלו נאמר העומדים בבית ה'
בלילות אשריהם מה טוב חלקם יה"ר שנזכה להמנות עמהם: הלא היא ברבת.

עניני שבת א' מה שנהגו רבות נשים ביום ששי בבקר השכם דעושין תחילת צורכי שבת
וכיבוד הבית ותיקון השלחן לאו שפיר עבדי שזה זמנו אחר חצות דוקא וכמ"ש שכנ"הג
הג"הט סי' רס"ב וקרו להו מוטב שיהיו שוגגות וכו': ב' אמרו רז"ל לא ניתנו שבתות
וי"ט לישראל אלא ללמוד בהם תורה ופסקו מרן בסי' ר"ץ לקבוע מדרש אחר סעודת
שחרית ונהגו בפה העירה יע"א שאחר סעודת שחרית תכף הולכין כמה ב"א לב"ה אחת
ולומדין פרשה שמו"ת של שבת הבאה עם השר"ח וההפטרה ואח"ך לומד להם חכם
אחד סימן אחד מהנביאים או שנים על הסדר וקורא הפסוק לבדו.

ואח"ך כל הקהל שונים אותו ואח"ך קורא הפ' לבדו בשר"ח ושונים אותו וכן עז"ה אלא שבכל שנה מאחר פסח ואילך במקום הנביאים לומדין משלי ומחלקין אותו עד שבת הסמוך לחג עצרת ולומדים אותו בשר"ח נז' בנביאים ובאותו שבת לומדים מגילת רות כנז' ומאחר עצרת ואילך חוזרין לסדרן של נביאים עד מ"מ סוף סיון או תחילת תמוז לומדין איוב כנז' עד שבת הסמוך לט"ב ובאותו שבת לומדין איכה ובשבת הסמוך לסוכה קהלת ובשבת שקודם פורים לומדים מגילת אסתר כנז' ומהשבת ההוא ואילך לומדים שיר השירים בתרגום יונתן ב"ע ובשר"ח ואח"ך מתפללין מנחה ונפטרין לבתיהם לשלום אלא שאני הדל מנעתי מהם תפילת מנחה לפי שעל הרוב מתפללין קודם זמנה.

והנה במה שלומדין שמו"ת של שבת הבאה לדעת מרן סי' רפ"ה לא יצא י"ח משמו"ת עם הציבור אלא אם התחיל מיום ראשון ואילך לכן הירא את דבר ה' אל יסמוך על קריאה זו לצאת י"ח שמו"ת. ואחר חצות יש כמה ב"א דקובעין ללמוד בכנופיא על סדר הפרשה כגון מדרש רבה ורבינו בחיי ומפרשי התורה ובני אדם שאינן יודעים ללמוד מתקבצין בב"ה דיש שם חכם אחד שדורש להם מענין הפרשה ודברי מוסר וכיוצא ומתפללין מנחה והולכין לשלום אבל ב"ט אינו כן ומרן פסק בסתקכ"ט צריך לחלקו חציו לאכילה ושתייה וחציו לה' אלא שבאיזה בתי מדרשות לומדים הלכות פסח בפסח ה' חג בחג וכן בחו"ה ויש מי שלומד מדרש חזית בפסח ומ' רות בעצרת וקהלת בסוכות.

וכן בכל יום מעשרת ימי תשובה מיום ר"ה ואילך בערב מתאספין ספין בחצר הקבוע לזה ומתחילין ללמוד הז"הק כולו והתיקונים והמשניות ובאים. בכל ערב וערב עד ליל ערב י"ה באופן שבאותן הימים גומרים ז"הק והתיקוני' והמשניות וכן ראיתי בארץ מצרים אלא שבע"הק צפת תוב"ב עושין זה בחדש אלול הת"ח בלבד על מצבת רשב"י זיע"א וכן בסוף ח' אייר שהולכין שם עד תחילת ח' סיון וזהו מנהג קדמון כנז' בשבחי האר"י דף מ"ב: ג בענין ערובי חצירות ושיתופי מבואות נהגו בכל ער"פ שעושין שיתוף במקום עירובי חצירות ועושין אותו ממצה שהיא קשה כדי שתשאר מפסח לפסח ולא תתעפש ויש ליזהר שיהיה שיעור במצה הנז' שיעור ששה ביצים כמ"ש מרן סש"ח והמחמיר שיעשה שיעור ח' ביצים כמ"ש מרן בשם י"א תע"ב ובעל הבית ההוא נר"ו המוחזק במצוה הזאת יזכה למצות הללו ע"י אחד מהב"ד נר"ו לכל בני העיר ואח"ך מברך והנוסח הובא בס' זכ"ל ח"ג דכ"ח ע"ג וראיתי נוסף על הנוסח שהביא הרב הנז' ומבית לבור ומבור לבית וכן לחצר ומגג לגג ומהעליות לתחתית ומתחתית לעליות ומזוית לזוית ומרשות לרשות כל מאי דצריך לן לכל שבתות השנה וי"ט לנו ולכל בני ישראל הדרים בעיר הזאת ע"כ והוא מפ' ההגדה למהרמ"א.

ושמעתי מב"ה הנז' נר"ו דהב"ד שלפנינו היו עושין שיור לעיר ואומרים חוץ מבר'ג קרמאן ואע"פי שאין זה אלא בעיר של רבים ועדיין היא של רבים וכן אפילו אם היא עכשיו של יחיד התם הוא שצריך שיור כמ"ש מרן בש"ע סשצ"ב. מ"מ אין הפסד בזה ואולי שקבלה בידם היא שעיקרה היתה של רבים ומ"מ כיון דישראל וגויים ברחוב אחד ואין כאן רחוב מיוחד לישראל צריך לקנות רשות ממושל העיר או מגזבר המלך כמ"ש מרן סשצ"א והיכא שמת המלך הראשון ונעשה מלך חדש צריך קנייה אחרת מחדש כמ"ש הרב צבי הביאו הבא"הט שם וה' י"א שם ועיין אחרונים ז"ל: ד' נהגו כמה

ב"א בימות הקיץ לילך לגנות ופרדסין ושובתין שם כמה שבתות ועל הרוב גרים בשתי בתים כל אחד מיוחד איש וביתו ולא ידעו ולא יבינו שצריכים לעשות עירובי חצירות ולהשכיר רשות מבעל השדה כיון דיש שם דריסת רגל העכ"ום עליו כי אין עירובנו דעירבנו בעיר מועיל להם כלום כיון דהם חוץ לחומה ואם קנו השדה לפירותיה אעפ"כ צריכים להשכיר ממנו רשות בפירוש לטלטל וגם צריך ליזהר שלא לטלטל כלום מהחצר שהוא בתוך השדה לשדה כ"א דוקא בתוך ד' אמות אם לא הוקף לדירה ואם הוקף לדירה מתחילה ואח"ך ישב מטלטל בתוכו עד בית סאתים שהוא שיעור שבעים אמה ושירים כנז' בש"ע שם סשנ"ח ובסתם אם הם מוקפות לדירה או לאו עיין בש"ע שם סת"א ובפה העירה על הרוב כן הוא דעושין הדירה לבסוף.

וגם יזהרו שלא לטלטל כלום משדה לשדה כי לא שייך בזה שיתופי מבואות כיון ש שכולם עכ"ום והעירוב דעשו אינו מועיל להם אלא לעירובי חצירות בלבד. וגם צריכים ליזהר שלא יטלו ידיהם על הזרעים כמ"ש מרן בש"ע סי' של"ו אבל לילך עליהם שרי בין לחים בין יבשים כמ"ש ש"ע שם ועיין להרב חיד"א בח"ש ח"ב סכ"ב בישראלים היושבין בלאזארי"טו ימים מספר כל אחד בבית מיוחד אע"פי שאין כל אחד נוגע בחבירו צריכים לערב ולהשכיר רשות וכ"ה בבתים שבספינה שיש בה ישראלים יעו"ש ועיין עוד לה' קרבן אש"ה סי' יו"ד פרטים רבים בישראל ההולך בספינה ובפרט בענייני שבת: ה' יש כמה יהודים.

שיש להם בהמות ונותנין אותם לעכ"ום לגדל וחולק עמהם העכ"ום לחצאין הן בגוף הן בוולדות וכן כמי נותנין לו לצורך חרישה וחולק עמו התבואה. המה כשלו ונפלו בעו"ה באיסור שבת החמור שנצטוינו בהשבתת הבהמה ואין באים לשאול את פה חכם כיצד יעשו.

והתיקון הוא שיתנה. עם העכ"ום מתחילה כשקנו אותה שיטול העכ"ום בשבת וישראל ביום חול ואם לא התנו מתחילה אסור אע"פי שהתנו אח"כ.

וכן אם ילוה אותה לעכ"ום בהלוואה גמורה שיהא רשות בידו להוציאה אם ירצה שלא ברשות ישראל ויזקוף הדמים על העכ"ום ואחריות השוורים על העכ"ום מותר. ויש מתירים אפילו לא יהא רשות ביד העכ"ום להוציא ע"י שיזקוף הדמים על הע"כום במלוה ויחזור העכ"ום ויעשם אפותיקי לישראל או יהרגם אצלו ובלבד שלא יאמר לו מעכשיו.

וכן יש מתירים ע"י שיזהיר את העכ"ום שלא יעשה בה מלאכה בשבת ואם יעבור ויעשה תהיה אחריות עליו ואפילו מהאונסים ויכתוב כן בערכאותיהם דהשתא אם בא לעשות מלאכה בשבת אינה בהמת ישראל שהרי קנאה העכ"ום להתחייב באונסיה כמ"ש מרן בש"ע סי' רמ"ו יעו"ש והחרד לדבר ה' אל יעשה בנפשו שקר וה' הטוב יכפר בעד: ו' מה שנוהגים בכל עש"ק להביא מוגמר לב"ה להניחו ע"ג התיבה או בתוך ארון הקדש לאו שפיר עבדי ועיין להרדב"ז ח"ג סת"ה ובענין הקטרת עצמו עיין למרן י"ד קע"ט ובפרט מה שמביאין אותו בחנוכה ובר"ח ונותנים אותו לשמש ב"ה להחזיר בו על הקהל לברך עליו דיש איסור אחר דלפעמים מברך עליו במקום שאין יכול להפסיק כגון בתוך חזרת י"ח או בתוך קריאת ההלל או בתוך קס"ת מה גם שאין שורש וענף למנהג זה: ז'

מאנה הנחם נפשי על איזה ב"א דהולכין ביום שבת בבקר השכם קודם תפלת שחרית לקא"פי לשותות קא"פי וכו"נג כי לא די שנמשך כמה איסורין ודיבור חול בשבת וכיוצא עוד זאת דנכשלים באיסור אמירה לגוי כי בודאי כיון דהגוי יודע ומכיר הבאים אצלו הוא מרבה בשבילים וכן נמי בשתיית הבו"נג דמשכר ויפה אמר הקדוש מהר"י לומברוזו זלה"ה וזיע"א דרך הלציי בפסוק שבת משוש לבנו וכו' שבת הוא שבת ממש שהוא משוש לבנו שאנו שמחים ומתענגים בו נהפך לאבל מחולנו ר"ל מבימות החול שאילו בחול לא היו עושין כן כמו יום שבת דעוסקים במלאכתם.

וע"פי זה פירש מהרמ"א הביאו הרב חיד"א בספרו דברים אחדים דכ"ה ע"ג אומרם כל המענג את השבת וכו' ולא אמרו כל המתענג בשבת שם רמז דהשבת יהיה לו עונג מהאדם לא האדם שיתענג בדברים אסורין וכיוצא ויאמר זה הוא עונג שלי בשבת ויבטל הוא ואלף כמותו ודרשתי ע"ז ברבים כמה פעמים וה' הטוב יכפר בעד ובזה נראה לי אני הדל לפרש מש"ה אם תשיב משבת רגלך וקראת לשבת עונג דהשבת יקרא ויאמר דיש לו עונג ממך ולא להפך דכשאתה מתענג יש לו צער ממך וכבר אמרו רז"ל לא ניתנו שבתות וי"ט לישראל אלא ללמוד בהם תורה וכשעבר בו עבירה מה מועיל לו לימוד התורה: וכן יש רעה חולה דיש איזה נשים מטמינות מע"ש מבעוד יום מים חמין ולמחר ביום שבת אם רואין החמין שהוא מצטמק נותנים אותם לתוכו ויש למחות בידם כמ"ש מרן סי' רנ"ג וכן לפעמים ימצא החמין קר ומוליכין אותו לתנור של עכ"ל לחממו ואינן מבחינים אם מצטמק ויפה לו או לא וכן אם הוא דבר יבש או לא כמ"ש מרן שם ובסי' שי"ח וה' הטוב יכפר בעד: אתי דיבור.

ר"ה ויום כפור א' נהגו בשני י"ט של ר"ה לקרות לתוקע בקס"ת כמ"ש מור"ם סי' תקפ"ד וביום א' קורין אותו ד' לעולין וביום ב' קורין אותו חמישי שהוא משלים ולא ידעתי טעם לשנוי זה למה. ובמוסף בלחש תוקעין שלשים קולות וכן בחזרת ש"ץ ובקדיש עשרה קולות הרי תשלום המאה עם השלשים שמיושב והיאסברת הערוך שהביא הטור סימן תקצ"ב והוא דלא כהרמב"ם והטור ומרן שם בש"ע ומה שתמה הכנ"הג שאיך תוקעין בלחש עיין לה' ב"ד דק"ח ע"ג מה שיישב בטוב טעם ועין רואה בע"הק צפת תוב"ב שהוא אתריה דמרן ז"ל ואפילו בבית מדרשו הנקרא על שמו דמתפללין שם עושין כבעל הערוך לתקוע בלחש ואין לתמוה ע"ז שבודאי מנהג קדום הוא קודם שבא מרן למעון הקדוש ההוא כמ"ש הרב חיד"א בח"ש ח"ב סל"ה באמירת התחנונים אחר סוכות שלדעת מרן אומרים והוא דלא כמו דנהגו שם ומייתי כן שהוא ממ"ש מהרמ"ג ס"ז וסי' קכ"ב על תיבת בנפשיכי בגט שנוהגין שם דלא כמרן מחמת שהוא מנהג קדום שם וכן הביא הרב חיד"א שם ממנהגם שם דעושין שני כוסות בז' ברכות של חתן בבר"המז והוא דלא כמ"ש בש"ע ס"ב די"א בתרא דקי"ל כוותה דאין צריך אלא כוס אחד ע"כ.

ואני הדל מוסיף עוד ממה דאומרין שם ברכו בקדיש בתרא של שחרית של שבת וי"ט והוא דלא כמ"ש בש"ע סקל"ג וסרפ"ז דאין לאומרו וכן בשנוי מקום דאבל בשבת וי"ט כתב מרן ששצ"ג דאין עושין כן ועיין מ"ש עליו הרדב"ז ח"ב סתרס"ב ועין רואה בארץ הצבי וגם באתריה דמר צפת תובב"א משנה האבל מקומו בשבת ויש מקום בב"ה מיוחד

לזה ולא עוד אלא דכל בני ב"ה באים אצלו כתות כתות דהיינו כת הראשונה בא אצלו מתחילת התפילה עד ה' מלך ואז כשעומדין הקהל בה' מלך הולכת לה כת הא' מאצלו למקומם הקבוע להם בב"ה ואז באה כת הב' לישב אצלו עד ברוך שאמר וכשעומדין הקהל לב"ש הולכת לה כת ב' למקומה ובאה כת ג' לישב אצלו עד ויברך דוד ואז הולכת זו ובאה כת אחרת אצל עד עומדם לתפילת י"ח באופן שלא ישאר מהקהל שלא בא אצלו והכתות הנז' החשוב שבב"ה קודם ובודאי שהיה זה מנהג קדום בע"הק הנ"ל קודם שנראה בכבודו מרן ז"ל שם: ב' נהגו בערב י"ה להוליך נרות לב"ה כפי מספר הגברים אפילו על המת שמת לו וכמ"ש מור"ם סת"רי אך בענין הכפרות באשמורת או בזמן אחר לא נהגו בזה כמותו אלא אחד מעיר ושנים ממשפחה זולת שוחטין כדי לאכול ומתחילין לשחוט בליל ערב י"ה בתחילת הלילה ולא ידעתי למה לא נקטי כמור"ם בסתר"ד שכתב שהוא מהגאונים וכ"כ אותו רבים מן האחרונים וכו' ואין לשנות כי הוא מנהג ותיקין וכו' יעו"ש ואלו בנרות נקטי כוותיה: ג' בי"ה לא נהגו לומר ס' קדושה ממחר"י הלוי ז"ל הנדפס בכל המחזורים ואינו מחמת שלא רצו להפסיק בתוך החזרה שהרי הם מפסיקין בבקשות דקודם נשמת ויוצר אלא שאנו בעוניינו מקרוב בטלנו זה להניחם עד אחר קדיש תתקבל ועין רואה בע"הק צפת ת"ו שאין מפסיקין בשום הפסק מתחילת ב"ש זולתי בזה עיין להרב חות יאיר סי' רל"ח דקכ"ב שכתב שבחזרת ש"ץ אין להקפיד ועיין להרדב"ז ח"ג סי' תקל"ב וכשאני לעצמי בב"ה שאני מתפלל שם זה למעלה מעשרים שנה שאני אומרה ואני אומר למי שיבא אחרי בב"ה הנקראת לשיבה ורוצה לבטלם עונו ישא ודינו עם הרב המחבר מהר"י הלוי זיע"א: ד' בי"ה ובת"ץ על כל צרה שלא תבוא וכן במשמרת ר"ח אחר שאומר הש"ץ ה' ה' אל רחום וחנון וכו' עונים אחריו הקהל בז"הל בעבור כבוד שמך המצא לנו רחום וחנון למענך רחם נא ע"כ וחזור ואומר אותה הש"ץ אלא דבי"ה במוסף מוסיפין לומר רחם נא סלח נא ובמנחה רחם נא סלח נא מחול נא ובנעילה רחם נא סלח נא כפר נא ועל סדר זה חוזר הש"ץ כשאומרה ולא ידעתי טעם לזה וטעם לשנוי זה.

ובע"הק צפת ת"ו באמירת רחמנא בנעילה במקום שעונין הקהל ב"ו עונין אמן בלבד וכ"ה בהושע"ר וכן שמעתי מהרב אבר"ך זלה"ה שכן ראה להרב חיד"א בעו"בי ליוורנו בהושע"ר וצריך לדעת דבשלמא בהושע"ר ניחא משום שלא אמרנו תחנונים מיום מוצאי י"ה ואילך אבל בנעילה למה הרי אנו אומרים בה ג"פ ויעבור בפועל: אישור' מוסיף.

את חג האסיף א' את שיש בה ידיעה מאנה הנחם נפשי במצות ד' מינים בפה מתא יע"א שנמסרו לע"ה לקנותם ולמכור אותם לב"ב חוץ מהערבה שהיא ביד הצבור ובפרט בפרי עץ הדר שהולכין ב"ב וקונים פירות האילן מהבעלים ובאין ומוכרין אותם לדעתם ושתים רעות יש בזה מלבד שאיזה ב"ב נמצא להם אתרוג נאה ומשובח ולהחכם היותר שבעיר לא נמצא לו כן וזאת שנית שהם נעשים חכמים לדעתן לפסול איזה אתרוגים דהם כשרים לפי הדין כדי לייקר את השער למכור אותו היותר מהודר בדמים יקרים ועיין להמבי"ט ח"ב סי' מ"ט והובא בכנ"הג סי' תרמ"ח ובכל תפוצות ישראל ששמענו וראינו שכל מי שמביא אתרוגים מביאם לידי המו"ץ ומורה לו איזה כשר ואיזה פסול וממילא לוקח לו ולת"ח שבעיר בדמים וכן כפות תמרים שמביאים מכפר קרוב לעיר

שהולכין בני הכפר לדקל ש"ג וחותרין שלא ברשות הגוי ויש כאן משום גזל וכמה פעמים דברתי ע"ז והה"ב: את אשר יקרא.

הושענא רבה ושמחת תורה א' בערב הושע"ר שנהגו ללמוד שמו"ת בב"הכנ בקיבוץ עם כנודע אם חל ערב הושע"ר בשבת לפי מ"ש הרב חיד"א בס' ככר לאדן דקנ"ז מהמקובלים דאין נכון ללמוד שמו"ת בי"ט וכו' ע"כ נראה דה"ה בשבת ומ"ש מרן סרפ"ה דיכול ללמוד שמו"ת ביום ש"ק בעוד שהש"ץ קורא קס"ת מלבד שיש לומר היינו כפי הפשט עוד י"ל דה"מ התם דסתמות דברי מרן זמנה מיום ראשון בש' עד יום שבת דוקא ואם לא עכשיו אימתי משא"כ הכא לכן בנ"ד טוב שיקרא יום ששי בבקר כדרך שעושה כל ימות השנה ואי אשתלי ולא קרא ביום ששי יקראנה ביום הושע"ר וישמיט עצמו לבלתי לכת לב"ה ביום הושע"ר שחל ביום ש"ק בשעה שלומדין אותה הקהל ואם א"א לו להשמיט עצמו ילך לשם וילמוד פירש"י או איזה דבר אחר ולא ירגיש בו שום אדם שאינו קורא עמהם: ב' בליל הושע"ר אחר ערבית תכף לומר כ"א עם בניו וב"ב פ' וזאת הברכה מקרא לבד עם בראשית עד אשר ברא אלהים לעשות ולא ידעתי טעם לזה וכן מה שאוכלין באותה הלילה חתיכת כבד וריאה צלויים: והאמת כי הרב מהר"ח פאלאג'י נר"ו בספרוהנחמד מועד לכל חי דצ"ה ע"ב כתב מהטור שבלייל ר"ה נוהגין לאכול ריאה דהיא קלה והוא ראה והתקין יה"ר לזה אבל בהושע"ר למה ועוד כבד מאן דכר שמיה שהוא אחד מהדברים שאין אוכלין אותם שסימנם מל"ך כידוע: ג' המנהג לומר ביום הושע"ר נשמת עד מהולל בתשבחות כמו בשבת וי"ט וכן כתב הארוך כמו בשבת וי"ט.

איברא שכ"כ הרד"א והטור סת"רס"ד ובש"הל כתב לומר זכרנו ומי כמוך ומרן לא הזכיר מזה כלום בש"ע ואדרבה מור"ם כתב שאין לומר נשמת וכ"כ הרב טור ברקת וכן הוא בארץ הצבי: ד' הקפות בשמ"ע בח"ל אין שייכות לזה כמ"ש הרב חיד"א בס' טוב עין וזכורני בימי נעורי בפה העירה בשיבת מז"ה חק נתן זלה"ה דהיה מתפלל עמנו הרב החסיד ארי במסתר"י כמהר"י לביא זלה"ה דהוא היה תלמיד חבר למז"ה וביום ש"ע אחר מנחה היה עושה ההקפות ובודאי שלא ראה לה' הנ"ל ועדיפא מזה ראיתי לרבין חסידא הרב הגדול כמהר"י בסיס זיע"א שביום ש"ע בשחרית היה מזמין עמו בני א"י כדי שיעשה ההקפות עמו תכף אחר שחרית וילדות היתה בי ויאמר אברהם לישרי לן מר כי לפי דברי ה' חיד"א הנ"ל אינו עולה יפה מנהג זה והשיב לי כיון דהוא עושה בשביל בני אר"י דהוא יום ש"ת להם ואני אמרתי אעפ"כ יש לחוש מפני הרואים שהם בני חו"ל: ה' נהגו מקרוב בלילי חו"המ של חג הסוכות להתקבץ בב"הכנ הגדולה לעת ערב ומביאין כלי זמר ואומרין שירות ותשבחות קרוב לשנים או שלשה שעות מהלילה ומאי דביני ביני בזמן הנ"ל מביא להם הגזבר שכר וקורין לזה שמחת בית השואבה: ובאמת שכן נוהגים בכל א"י לרקד בשעוה אחר ערבית ולומר שירות ותשבחות בכלי זמר והגזבר מחלק לכ"א ואחד שעוה לרקד בו וקודם שירקד כ"א משתחוה לפני ארון הקדש אבל לאכול ולשתות חלילה דב"הכנ אין נוהגין בו קלות ראש ולא יאכל ולא ישתה בהם אלא לת"ח התירו כדי שלא יתבטלו מלימוד כמ"ש בש"ע א"ח סי' קנ"א ובמג"א שם וכן בליל שמחת התורה קמים באשמורת לעשות הקפות ס"ת בכל ב"הכנ אח"כ מביאין להם החתנים קא"פי ושכר והשכר שמביאין להם הוא קשה בעיני לעשות

כן בתוך ב"הכנ וגם בכל ערב שבת שיש יחידים לומדים שמו"ת בב"הכנ ובכל גמר חומש אחד מביאין שכר ומיני תרגימא אבל בלילות שקמים איזה יחידים ללמוד באשמורת זו"הק ולפעמים מביאים שכר לשתות ואם כמו שאומרים שאינו אלא בימי הקור דקמים ממטותיהם ובאים לב"הכנ ואם האמת כן יש להקל להם.

ואעיקרא כשנהגו מנהג לילי חו"המ הנז' בפה מתא נתייסד זה ע"י שליח אחד מע"הק כי כן זכורני בימי חרפי ועשה כסדר מנהג א"י ממש אלא במשך השנים הוסיפו שתיית השכר ואין הדין נותן כן כיון שעושים זכר לשמחת בית השואבה שבב"המק ושם במקדש לא היה שום אכילה ושתיה וכן מאי דעושים החתנים בליל ש"ת כנ"ל אם סמכו להם עמ"ש בעלמא ויעש משתה לכל עבדיו מכאן שעושים סעודה לגומרה של תורה הנה מלבד שאין זה אלא בעצומו של יום עד קריאת וזאת הברכה בס"ת עוד בה דאין סעודה זו שייכא בב"הכ אלא בחצריהם ובטירותם ועוד יש איסור נוסף שהוא אחר קימתם מן השינה והם נעורים עד הבקר ובין ע"פי הפשט ובין ע"פי הזו"הק לאו שפיר עבדי וכן בגמר כל חומש כנ"ל לאו שפיר עבדי דב"הכנ אין נוהגין בו וכו' כנ"ל ועיין להרב ש"ץ מדף י"ד עד דף ט"ו מ"ש בקדושת ב"הכנ ומינה יש לאסור בנדון דידן: ו' המנהג להקיף ז' הקפות על התיבה בליל ש"ת באשמורת וכן אחר תפלת שחרית: הנה אחר תפלת שחרית הביאו השכנ"הג סימן תרס"ח ובאשמורת הביאו החיד"א בסוף ס' לד"א ועוד הביא שם בסי' הנ"ל דכן עושים גם אחר ערבית של ליל ש"ת וכן אחר מנחה וכן אחר ערבית של ליל מוצאי י"ט וכן אני נוהג בבית מדרשי: ודע דמה שמקפידין כ"כ דכל אחד שמקיף צריך להיות בידו ס"ת אינו מן ההכרח אלא העיקר הוא שיניחו ס"ת על התיבה ויהיה עומד אצלו ת"ח אחד בפרט אם היותו זקן ויקיפו כל העם התיבה דהס"ת מונח עליה ודי בזה: ז כתב מופת הדור חיים עד העולם נר"ו בספרו מועד לכל חי דף רי"ד על חתן המתחיל שאין לו לומר בסימנא טבא אחר ברכת ס"ת קודם שיתחיל לקרות דהוי הפסק ודבריו קלורית לעיין וכן בין ברכו לברכה אין להפסיק וכמ"ש הרב ב"ד על אמירת ברוך דיין האמת ביום ט"ב וכמו שהארכתי בקונטריסי זה ויקרא אברהם חלק אורח חיים דף ב' ע"ד מהרי"ע יעו"ש: ח' כתב הרב הגדול הנ"ל שם דף רי"ט מהרב הפרדס בשבת בראשית אין קורין לעולין כל איש יומו דשמא ימצא פיסול בס"ת ונמצא קורא רוב הפרשה בפסלות עכ"ל ופי' דבריו הוא דאינהו נקטי בשיפולי גלימיה דהכנ"הג דכתב כל שנמצא פיסול במשלים אחר שקרא ג"פ בהכשר אין להוציא ס"ת אחר ואף דהבאים אחריו חלקו עליו רוב בנין ורוב מנין מ"מ כיון דמורה דאתרייהו הוא עושין כדבריו וכשקורא המשלים מפ' אלה תולדות השמים וכו' ואחר ג"פ ימצא פיסול מסיימין בו הקריאה ונמצאת דרוב הפ' נקראת בפיסול משא"כ לשאר מקומות דאפילו נמצא הפיסול בפסוק אחרון מוציאין ס"ת אחר ליתא להך חששא לכן מוטב לקרות כל אחד יומו שההפסקות שמפרשת אלה תולדות השמים וכו' ואילך אינם מסיימים בדבר טוב וכמנהג ע"הק צפת את"ל.

ומיהו בבית מדרשי תקנתי אני הדל באופן אחר יען דהמנהג בפה מתא יע"א הוא דחתן המסיים הוא המתחיל בפ' בראשית עד ויכלו ודוחין הכהן והלוי אבל אני הצעיר נוהג לקרות הכהן עד יום אחד והלוי עד יום שני ואח"ך קורא להחתן וקורא בראשית עד ויכלו הרי שלשה עולין ואח"ך קורא לחתן בראשית מפ' אלה תולדות עד והשקה את

כל פני האדמה או עד ויהי האדם לנפש חיה ואח"ך קורא לחתן מעונה עד אשר שם הזהב כמנהג ארצות החיים לקרות לכל החתנים דומיא דחתן דקורין אותו לס"ת ביום צאתו מחופתו וכמ"ש מופת הדור הנ"ל שם ואח"ך משם עד אעשה לו עזר כנגדו יש שם שיעור שני עולים שהם שלישי ורביעי הקונים אותם לכל החדש ואח"ך קורא לחמישי הקונה אותו מן וייצר עד כתנות עור ואם יש שם עולה אחר יכול לחלקו לשנים והששי קורא מן ויאמר ה' לאדם עד לשמר את דרך עץ החיים ואח"ך המשלים מן והאדם ידע ע"ס הפרשה וזהו דרך נכון וישר ואע"ג שיש כאן יותר מחובת היום אין לחוש דבשבת לכ"עמוסיפין והעולים לחובת היום הם קנויים להם בדמים לכן דרך הנכון כמ"ש: שורה וקולה.

בקריאת המגילה א' לאחר ברכה של המגילה נהגו בפה מתא יע"א לומר ארור המן וכו' והוא ע"פי הירושלמי כמ"ש מרן בב"י סי' תר"ץ אבל נהגו שקוד שמתחילין ארור המן וכו' אומר הש"ץ ברוך ה' והקהל עונים אלהי ישראל וכן עושין ג"פ ואולי מטעם פתח דבריך יאיר שלא להתחיל בארור אף שכבר ברכו הרב את ריבנו וכו' ואח"ך הש"ץ אומר ארור.

המן וכו' כנ"ל והקהל עונים ברוך מרדכי וכן עושין ג"פ ואח"ך אומר הש"ץ ברוך מרדכי והם עונים ארור המן כן עושין ג"פ וכן ארורה זרש ברוכה אסתר עד ברוכים כל ישראל ואח"ך כל הקהל אומרים וגם חרבונא זכור לטוב. ואולי מה שאומרים ג"פ כדי לחזק הענין ע"ד מ"ש ה' חיד"א בכל חמירא בליל י"ד דכן מצינו במצות העומר ומה שאומר הש"ץ והם עונים אחריו דוגמא לזה איתא בגמרא דסוטה דף ל' ע"ב בשירת הים דהיה מרע"ה אומר וישראל עונים אחריו: ב' מה שכתבתי בספרי זוטא השמר אמת על סעודת יום שבעה באדר חזרתי על המקרא שהוא מנהג רע כי הנה עין רואה להרב יערת דבש שביום זה עושה דרוש בהספד גדול על שכבה נר ישראל.

והן עתה חזי הוית למופת הדור מהר"ח פאלאג'י נר"ו בספרו מועד לכל חי דכתב שעיצומו של יום זה מכפר כמו י"ה ונאים הדברים למי שאמרן ובודאי די"ה דקאמר ר"ל דיום ענות אדם נפשו הוא ולא באכילה ושתייה ח"ו וכ"ש סעודה ותו דסתם כפרת עונות היא התשובה והתענית שהוא הכנה גדולה לתשובה כנודע.

ומה שאמרו לי קלי הדעת דומיא דיום ל"ג לעומר יום הלולא דרשב"י זיע"א אינו כלום דשאני רשב"י שכך רצון צדיק שקרא על עצמו יומא דהלולא דיליה משא"כ מרע"ה דלפי פשטי המדרשים שמסודרים לעצומו של יום הרבה נצטער במיתתו שלא רצה למות וכמה בקשות ביקש ולא נענה וזה שמו יום פטירת מרע"ה לא יומא דהלולא דמרע"ה ותו כיון דאמרו ז"ל אם היה נכנס מרע"ה לארץ לא היה חרב ב"המק נמצא יום פטירתו שקול ישקל כחרבן ב"המק ממש ואיך אנו אוכלין ושותין ועושין סעודות ולא עוד יש קלי הדעת שאין אומרים וידוי במנחה ובמערב ראיתי שמרבין בסליחות במנחה כמו תענית ציבור וקורין ויחל משה: טוב לחזות.

את חג המצות א' בהגעלת כלים בפסח נהגו שעושין מכוללות העיר לכל בני העיר מכיס קופת החברה הקדושה העוסקין במת והגזבר הממונה על החברה הנ"ל נר"ו עומד בפרץ הוא ובני החברה עמו הן בהכנת העצים הן בביאת שני יורות גדולות שעושין בהם

ההגעלה הן במלוי המים ומתחילין מערב יום י"ג ועושין משמרות משמרות עד מחר עד חצי היום מ"ומ ובימי נעורי זכורני שהיו שלשה ב"ד יושבין שם סמוך להם לבדוק כל הכלים לכלי שצריך הגעלה או ליבון או לכלי שיש בו חלודה שצריכין לנקותו הדק היטב והשתא אשתרבובי אשתרבוב שהב"ד ממנין שני ת"ח על רזא דנא ובעיני יפה תיקון הראשונים זלה"ה: ב' המנהג לעשות מצות בפסח דבר יום ביומו ה בתנורים שפיהם למעלה כמו תנורים שבימי הש"ס אבל בכל המקומות שראיתי הוא בהפך שעושין הכל קודם פסח וראיתי בעו"ב בבל יע"א אע"פ שאין להם תנורים מן הצד אלא כמו תנורים שבימי הש"ס ואופין בהם בכל השנה דבר יום ביומו פת חמה עכ"ז במצות של פסח עושין הכל קודם פסח.

והאמת שקבלנו מזקנינו כי נשי של פה מתא יע"א זריזין מאד מאד אך. הנכון שיעמוד הב"ה עליהם.

הן לענין שיתעסקו בעיסה עסק גמור אם עדין אינן יכולין לאפות שעדין לא הוסק התנור והן במים שמצננת בהם האשה ידיה שלא תקטף בהם המצות וכן יזהר שלא תשב במקום השמש ובפרט יומא דעיבא דכוליה שמשא וכן שיבטל כל הפירורין שיפילו קודם שיחמיצו ושאר ההזהרות וכולי האי ואולי ואני זעירא מיום בואי לפה מתא עם ב"ב אני נוהג לעשות הכל קודם פסח כיון שכך נהגתי בא"י כמה שנים וגם כיון שהוא משום גדר פרישות איני רשאי לשנותו: שאלו את שלום.

יפה תענית לחלום א' מה שנוהגים בליל ח"ץ קודם תפלת י"ח בערבית לומר בקו"ר ענני שאלתי לכמה ב"א ע"ז והשיבוני לומר שלמחר הוא ת"ץ ואין זה טעם כעיקר אלא כמו שאומרים בערבית של ליל ר"ח בקו"ר ר"ח דהכוונה הוא לומר יעלה ויבא בעבודה הכוונה היא להזכיר עננו בש"ת וכמ"ש מרן סי' תקס"ה מהרי"ף והרא"ש ודלא כהר"ז"ה הביאו הר"ן בפ"ב דשבת והרמב"ן כתב עליו שא"א לדחות ראיות הרי"ף וכן סתם מרן שם בש"ע כוונתו דכתב ואמרה בכל תפלותיו דמשמע גם בערבית כמ"ש ה' מאמר מרדכי שם ואנו קבלנו עלינו הוראות מרן ואין לתמוה איך בליל התענית דהוא אוכל אומר עננו ובערבית ליל מחורתו שעדין הוא שרוי בתענית אינו אומר עננו יעו"ש שם בב"י ועוד אלו שאומרים בקו"ר מי שרי להו להפסיק בין בליל ת"ץ בין בליל ר"ח ואזהרה זו לא שמענו אלא בש"ץ בלבד שמכריז בליל ר"ח וכמ"ש מרן בש"ע סי' רל"ו: ב' בתענית ציבור בשחרית ומנחה אם התפללו בקו"ר שהש"ץ אומר שלשה ראשונות וג' אחרונות בקו"ר כתב הכנ"הג סי' תקס"ו שיאמר ש"ץ עננו בברכה בין גואל לרופא בקו"ר והוא ממהרלב"ח סט"ו אך הציבור שעמו אין אומרים אותו כ"א בש"ת וה' יד אהרן שם ח"א כתב מס' מעין גנים שחולק ע"ז וס"ל דספק ברכות להקל ופוק חזי מאי עמא דבר דאין נוהגין כן ולעולם אם אמרה ברכה בפ"ע אין מוחין בידו ואם לא אמרה כ"א בש"ת אין מוחין בידו עכ"ל ס"ר ה"ר מ"ג יעו"ש: ג' מה שנוהגים להניח ציצית ותפלין במנחה בת"ץ הוא ע"פ מ"ש מרן בב"י סמ"ו כדי להשלים המאה ברכות ממה שחסר מחמת התענית וכן היה המנהג מקדם קדמתה בפה העירה יע"א דכולם היו.

מניחים וכ"ה המנהג בארץ הצבי תוב"ב אלא דעכשיו בפה מתא אינן מניחים זולתי הת"ח ואיזה מיראי ה' ובאמת לפי מ"ש מרן סי' תקנ"ה וז"ל נוהגים שלא להניח ציצית

ותפלין בשחרית בט"ב. ומניחים אותם במנחה וכו' ע"כ משמע מדבריו שאם הניחו אותם בשחרית א"צ להניחם במנחה להשלים מאה ברכות דהרי יש שם קריאת התורה שיש ששה ברכות ומ"מ הואיל ויצא מפי מרן הקדוש שגם בת"ץ שמניחים בשחרית מניחים גם במנחה אין לזוז מדבריו אלא שלדעתו ז"ל במנחה של ט"ב יש קפידא ביותר להניחם כיון שנהגו שלא להניחם בשחרית כדי שלא להתבטל יום אחד גמור בלא הנחת תפלין וכן אם נאנס יום אחד ולא הניח בשחרית שיניחם במנחה ועין רואה בא"י ובח"ל דמי שמניחים שני זוגות מניחים במנחה של ר"ת לבד והוא ע"פי מהרח"ו שראה כן לרבינו האר"י שכך היה עושה בכל יום במנחה קודם שהיה לו שמושא רבה וכמ"ש ה' חיד"א בבר"י סל"ד וכ"כ הרב נגיד ומצוה דח"י ומהרד"ף במכתם לדוד ס"ד ובשגם דאין דרכנו להניח לא זה ול"ז בכל יום במנחה.

בת"ץ מיהא שאנו מוכרחין להניח מניחים של ר"ת לבד הגם דאין אנו מברכין עליהם וליכא הטעם דכתב מרן להשלים מאה ברכות. וכ"ז במונח שכבר יי"ח בתפלין של רש"י כמו שהיה עושה מהרמ"ג שמניח תפלין בביתו בהצנע וקורא בהם ד' פרשיות ואח"ך מסירם והולך לב"ה הביאו הרב הל"קט ח"ב סקל"ט אות מ"ז ושכן מצא בכתבי האר"י זיע"א הביאו ה' י"א ח"א סי' תקנ"ה.

והנה דברי הלקט סתומים אם היה מהרמ"ג מניח שתיהן בשחרית או של רש"י לבד כי הדבר שנוי במחלוקת בין הרמ"ע ומהר"ש שרעבי דלהרמ"ע בבקר אינו מניח אלא של רש"י לבד ובמנחה יניח שתיהן ולמהר"ש שרעבי בבקר יניח שתיהן ובמנחה של ר"ת לבד כמ"ש ה' חיד"א בכרכ"י סימן תקנ"ה. ומה שהקשה שכנ"הג סי' תקנ"ה על מהרמ"ט בזה עיין לה' חיד"א שם מה שיישב בזה.

ובכרכ"י י"ד סי' שפ"ח כתב על האבל דשב וא"ת עדיף. ומ"מ אנן נהגינן דבט"ב בבקר ובימי האבל מניחין שתיהן ובמנחה של ט"ב וכן במנחה של ת"ץ מניחין של ר"ת לבד וכן ראינו לכמה בעלי הוראה.

וראיתי בחידושי דינים בס' ארבעה צומות הנד"מ דס"ח ע"ב דכתב משם כנ"הג דהנוהגין להניח שני זוגות תפלין גם בט"ב במנחה יניחו עכ"ד. ואין דבריו מכוונים דכוונת כנ"הג שם במ"ש מדברי מהרמ"ע אינו אלא על הנחתם בבקר ובשיירי שם מבואר דהביא דברי מהרמ"ע הנז' דסבור דאין להניח בבקר אלא של רש"י לבד ובמנחה יניח שתיהן ומני"ר הקשה עליו שם כיון דאנו מניחים של ר"ת מטעם ספק א"כ בבקר יניח שתיהן וא"כ כיון שכבר יצא י"ח בבקר במנחה תסגי בשל ר"ת לבד.

ותו שלא ראה למהרד"ף שם שכתב וז"ל ובודאי שמי שיש לו תפלין דר"ת ורוצה עכ"ז להניח גם במנחה של רש"י אין לנו עליו אלא תרעומת שאינו חושש לדברי משיח ה' נאמן ביתו ארי"א דבי עילא"י כי הוא לבדו נז"הר בזיה"רא עילאה וכל הפורש מדבריו כפורש מן החיים וכו' עכ"ל ועיין לס' כס"א סי' תקנ"ה שהביא ע"ד מהרמ"ג הנז' מש"ות הרשב"א כ"י ורבינו האיי ומדברי הרמב"ן כדבריו ואין בידינו לראות הדברים בשורשן: ד' נהגו משנכנס אב אע"פי שאין אוכלין בשר כמו שכן נוהגים בכל המקומות אפ"ה אוכלין בשר מלוח יבש ולדעת מרן הקדוש לאו שפיר עבדי שכתב בב"י סי' תקנ"א לדעת המרדכי ופסקו שם בש"ע במי שנוהגים שלא לאכול בשר מר"ח או מי"ז בתמוז

מותרין בתבשיל שנתבשל בו בשר ואסורין בבשר עוף ובשר מלוח ויין תוסס ע"כ וכיון שכתבו בשם יש מי שאומר היא סברא מוסכמת כמ"ש הרב יד מלאכי דקצ"ג ע"א מכמה רבנותא והטעם שכתבו בשם יש מי שאומר משום שלא מצא סברא זו בשאר הפוסקים כ"א יחיד יעו"ש וכתב עוד מרן בב"י שם למעלה מזה משם הכלבו והנמנעין לאכול בשר מותרין בתבשיל שנתבשל בו בשר ובנדרים קי"ל הנודר מן הבשר מותר בתבשיל הרי שלא התיר אלא בתבשיל בלבד ואין לחלק בין בשר מלוח לבשר יבש דכל שיצא מכלל שלמים אקרי בשר ותו דהטור בס' תמ"ז כתב דנוהגין לאכול בפסח בשר יבש וגבינה דנעשו קודם פסח וכו' וכתב הב"י ע"ז דכ"כ המרדכי בפרק כ"ש והג"מיי בפ"א משם הסמ"ק והרואה יראה שם בדבריהם דדייקי בלישנייהו לכתוב בשר מלוח ואם בשר מלוח אינו נקרא בשר יבש מאי אומר מרן הב"י ע"ז וכ"כ המרדכי והג"מיי אלא ודאי דשם אחד להם והן אמת דיש לדחות דע"כ לא כתב המרדכי דבשר מלוח אסור ולדידן ה"ה בשר יבש וכן הכלבו דמשמע מינה הכי מטעם דכתב הכלבו דבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם דאכתי קרו ליה בשר או בשר מלוח או בשר יבש משא"כ בתבשיל של בשר דאין עצמו בשר ודומיא דבשר עוף דאסור דאע"ג דהוא עוף קורין לו בשר וה"נ בשר יבש ובשר מלוח שם בשר עליו משא"כ באתרא הדין דאין שם בשר עליו כלל אלא קדי"ד או כלי"ע לבני מערב הפנימי וכה"ג כתב מהריק"ש בהגהותיו סרי"ז סי"ז עמ"ש מרן שם הנודר מן השמן אם במקום שמסתפקין בשמן זית לבד מותר בשמן שומשמן וכו' וכתב ע"ז וז"ל ה"מ במקום דקורין שמן שומשמן אבל במקום שקורין לו סיר"ג לבד אינו אסור אלא ממה דשומעין השומעין ומבינים בדבריו ע"כ ה"נ דכוותה ועוד כתב מרן שם בי"ד ואם התנה הכל לפי תנאו ע"כ ואולי דמעיקרא הכי קבלו עליהם והוי כמו התנו ומ"מ מיום עומדי על ענין זה אני מחמיר על עצמי ואיני מוחזק באחרים דאולי גם מרן מסכים לזה מטעם הנ"ל דאין קורין לו בשר: הן בלשוני מלה.

קו"ל מידי דאכילה א' נהגו בפולין ועדשים ואפונים של אותה שנה שרוב אנשי העיר הבינונים זה מאכלם ברוב ימות החורף וצריכים ליזהר שלא יבשלו אותם אלא ע"י בדיקה אם לא כשעבר עליהם השנה דאז צריך ליתנם צוננים והמנוקבין והמתולעין יעלו למעלה ואח"ך יתנום במים רותחין דאז אם יש שם תולעים ימותו כמ"ש בש"ע ספ"ד אלא שהפר"ח היקל אחר ששה חדשים ועיין במח"כר שם שכתב משם מז"ה דבתוך השנה נמי יש תקנה לטחון אותם וימותו התולעים ואין בזה משום מבטל איסור לכתחילה: ב' תנורים שבפה העירה כולם הם של גוים ופיהם מן הצד והסיקן מלמטה ובשביל דאופין בה פת של בעלי בתים צריכים הטלת קיסם ונהגו דהטלת קיסם זה ממוצאי פסח למוצאי פסח מחמת שבימי הפסח הם מתבטלין דכל ישראל עושין מצות בבתיהם ובשבתות השנה דהיו מתבטלין בשביל דהחום נשאר עד יום ראשון ויש להם סמך לזה ממ"ש מור"ם סקי"ב והיום אפילו בשבת וימי הפסח אינן מתבטלין שאופין בהם פת ש"ג והפת לחיל המלך אך האזהרה היא כשיפלו התנורים וצריכים לתקנם מחדש דאז צריך הטלת קיסם מחדש וכ"ה בסופגנין כמ"ש הרשב"ץ ח"א סי"א אך בזה נהגו להחמיר כי בזה צריך הטלת קיסם בכל יום מחמת שכשנכבה האש לא ישאר שום חום.

ודע דבזלאבי"א נהגו להחמיר בשל גוים כמ"ש הרשב"ש סימן תרכ"ח הביאו הרב חיד"א בשיו"ב שם וה' ערך השלחן שם ושם כתב דהורה לו הרב מר אביו ז"ל וחזר בו מר אביו ממ"ש להתיר בח"א סי' פ"ט והביאו הב"י סקי"ב ומה שלא הביא הב"י מהרשב"ש אע"פ שמביאו הרבה כנודע צ"ל שלא היה כולו בידו כי לא היה אצלו אלא כ"י כאשר תראה מסדר זמנים מדפוס הרשב"ש וכ"ע שם הרשב"ש דלא סימוה קמיה דהריב"ש דדעתו היה להתיר: ג' נהגו לאכול החלאוו"ה ש"ג שעושין אותו מדבש תמרים ובהיות שהדבש הנ"ל כשהוא עדין על האש מקפאין אותו בביצים ובלא ביצים אי אפשר להקפות.

ובענין בשולי גוים לא חיישינן כיון דהדבש נאכל כמות שהוא חי אע"פ שעולה על ש"מ מ"מ תרתי בעינן ואי משום הביצים דקי"ל הביצה אע"פ שראוי לגומעה חיה יש בה משום בש"ג מאי הוי הרי קי"ל במקום שאוכלין הפת של פלטר ש"ג אפילו נילושה בביצים שרי משום דקמחה עיקר ה"נ דבשה עיקר ואע"ג דאינפנד"ה אסרה מרן שם אע"פ דקמחה עיקר התם משום שמנונית נגעו בה ואע"ג דקי"ל דבר המעמיד אפילו באלף לא בטיל ובלי הביצים שנותנים א"א שיתקפא הדבש כ"כ להיותו קשה אין לחוש דאעיקרא הא דדבר המעמיד וכו' אינו אלא מדרבנן כמו שרמז בס' ארעא דרבנן אות ד' ס"ג מהתוס' והרשב"א בת"ה כלל כ"ה וכ"כ בספרו קהלת יעקב די"ו ע"ד והו"ל דרבנן אדרבנן דגיעולי גוים אינו אלא מדרבנן ועוד הא דדבר המעמיד וכו' היינו בדבר שגופו אסור כגון המעמיד גבינה בעור קיבת נבילה אבל לא בדבר שהוא מותר וכגון המעמיד גבינה בעור קיבת כשירה דהתם בטר טעמא אזלינן כנז' בטור וש"ע י"ד סספ"ז אך מז"ה חק נתן זלה"ה לא היה אוכלה.

והנה בעת'ה שיש מוכר ישראל למכור החלוו"א הנז' בדמותה כצלמה מצד הדין אסור לישראל קנות מהגוי כמ"ש בש"ע י"ד סי' קי"ב במקום דנוהגים היתר בפת פלטר של גוים ויש שם פלטר ישראל אסור לקנות מהגוי עד שתכלה הפת של ישראל ובלא זה מצד הדין צריך להקדים לקנות מישראל כמ"ש בת"כ על פסוק או קנה מיד עמיתך והביאו הכנ"הג בח"מ סי' זכ"ר הגב"י ועיין מ"ש בזה הרב משחא דרבותא ח"ב דקע"ג ע"א והרב חק"ל ח"מ ח"א סקל"ט ואם הוא בשווי אחד אז מוסכם אליבא דכ"ע דצריך להקדים לקנות מישראל: ד' נהגו שלא לאכול פולין שלוקים של גוים.

איברא דמור"ם התיר באפונין קלויים בי"ד סקי"ג וכ"ה בע"הק צפת את"ל שאוכלין הקו"דאמס של גוים שקורין בערבי לב"לאבי בי וכן תרמוסים שלוקים של גוים דמאי שנא קלויים או מבושלים. איברא דהרב חיד"א בשיו"ב שם כתב דלרבינו האר"י זיע"א הקו"דאמס הנ"ל אסורין אע"פ שאינו עולה על שלחן מלכים עולה על שלחן שרים וסוד הדבר הלא שרי יחדו מלכים.

אבל פה העירה יע"א שאוכלין הקו"דאמס הנ"ל ואין אוכלין הפולין הם דברים סותרים אך הנח להם לישראל. ושמעתי מזקן אחד שהורה לו מורה אחר מהרבנים שקדמונו שיוכל לאכול הפולין הנז' מהקדירה השלישית שבישל הגוי ונראה דטעמו של דבר כי הבישול השני הוא גיעול לגיעול הראשון: ה' נהגו לאכול חלב של גוים שאין ישראל

רואהו וטעמם שאינו נמצא כ"כ חלב טמא וכדעת הפר"ח סימן קט"ו ועיין מה שהאריך בזה הרב זכ"ל ח"א דקצ"ה וכ"כ הרשב"ש סי' תקנ"ד.

איברא דקשה עלי דבר זה לעשות נגד מרן הקדוש מה שסתם בסקט"ו דאסור בלי שום חילוק ואנו קבלנו הוראותיו כידוע בשלמא באתריה דהרשב"ש ניחא דהוא והרב מר אביו היו קודם מרן הקדוש ועיין בה' זכ"ל שם במעשה שהביא וכן אירע בפה מתא ממש דבר הלמד כמה גדולים דברי חכמים שאסרו בסתמות.

ועתה נמשך להם לאכול גם הינור"טי שקורין בערבי לב"ן דחוץ מאיסור גיעולי גוים דמחממין אותו בימי החורף ובשגם שיש להקל בזה מ"מ הרי איסור אחר יש בחלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו ולכן ה' מהרי"ע במנהגים היקל בימות הקיץ שאין מחממין אותו מחמת שהם נוהגים כהרשב"ש שאין חוששין לחלב שחלבו גוי וכו' מטעם דאינו מצוי ובמקום דחוששין לחלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו לאסור.

היתר היגור"טי הנ"ל הוא ליתנו בתוך שק של פשתן עד שיזוב כל המים שבו ואח"ך מדיחין אותו ואוכלין אותו כמ"ש ה' הל"קט די"ז ע"ג מה' פרח מ"א ח"ב סל"ג והטעם הוא כיון שזב כל המים שבו ונשאר קפוי הרי סימן שהוא חלב טהור שאם הוא טמא לא היה נקפה. וביגור"טי של פה העירה א"א לעשות כן שמביאין אותו כולו זב כמים ואין בו צד קפוי כלל ואם ישימוהו בשק זב כולו ולא ישאר ממנו מאומה תוך השק.

ומז"ה חק נתן זיע"א לא היה טועם לא זה ולא זה. וכן החמאה של גוים נהגו בה היתר ובזה אין לגמגם עליהם יען דמרן בסקט"ו תלה במנהג המקומות וכן בע"הק צפת את"ל אוכלין אותה בשופי אבל היגור"טי הנ"ל אע"פי שהוא קפוי קצת נהגו בו איסור מלבד שאיזה ארזי ופרחי ששם מערי טור"קיא נותנים אותו בתוך שק של פשתן כנ"ל כהוראת ה' פרח מ"א הביאו ה' זכ"ל שם אבל בע"הק מירון בהליכתנו לשם בהלולא דרשב"י זיע"א אוכלין אותו ואמרו לי דהתקנה הוא בע"הק צפת דוקא וטעם מגומגם הוא בעיני.

ומה שאוכלין אותו בפה העירה יע"א יען כי לא קפדי על חלב שחלבו גוי וכו' ואין כאן אלא משום גיעולי גוים וסתם כלים גוים אינן בני יומן ויש מיראי ה' שאין טועמים היגור"טי הנ"ל עד ימות הקיץ שאז אין צריך שום חימום וכ"כ מהרי"ע במנהגים כנ"ל: זאת תורת העולה. גדולה מילה א' נהגו כוללות העיר למכור מדי שנה בשנה בסדר ראה פרטים של המילה של אותה השנה והם מי דתופס הארגז שמניחין בתוכו האזמלין שחותכין בהם והמגנים והסממנים והסמרטוטין וכל מה שיצטרך לזה וכן מי שתופס רגלי התינוק בשעת המילה וכן מי שמברך על הכוס וכן מי שאומר קדיש אחר שאומרי' שיר המעלות אשרי כל ירא ה' וגו' שאומרי' אחר הפיוטים וכן מי שיושב אצל הכסא שיושב עליו הסנדק וכיוצא בזה על זה הדרך באופן שכל מי שמסתכל במוהל בשעה שמל הוא נמכר בדמים והכל הוא לחבב המצוה וממון זה נכנס לצורכי הקהל כשאר צורכי ההכנסות שהם לת"ח ולעניים: ב' נהגו כשיש מילה או חתונה לילה אחת קודם המילה וכן לילה אחת קודם הבאת הכלה לחתן עושה בעל השמחה אכילה לכל העניים ומנהג ותיקין הוא דאיתא במדרש רבה בענין העקדה דקטרג השטן על אברהם אבינו ע"ה דעשה משתה גדול ביום הגמל את יצחק ולא הקריב קרבן לה': ג' נהגו בערב שלמחרתו מילה באין עשרה בטלנים וקורין שם ההלל והלל הגדול ואח"ך נותן להם

בעל הברית מעט פרפראות וכיוצא ונראה שסמכו להם בזה כמו ברכת הגומל למה שצדד מרן בב"י סי' רי"ט למה שנוהגים קצת ב"א שהבעל אומר ברכת הגומל על אשתו שילדה והוא ז"ל דחאו שם לזה המנהג.

ושחיקת הסממנים והנרות שדולקין ביום המילה יש סמך לזה ממ"ש בסנהדרין בפ' אחד דיני ממונות דף ל"ב ע"ב תנא קול ריחים בבורני שבוע הבן שבוע הבן אור הנר בברור חיל וכו' יעו"ש. וכן הסדינין שתולין ביום המילה בפתח הבית יש סמך לזה ממ"ש תו' שם שהיו תולין מפה ונראה דמפה שאני דהיא סי' לצורך אכילה משא"כ סדינין אלו שהם של משי מוזהבות והם מלבושי נשים ויש לתא דאין להסתכל בבגדי צבעונין של אשה אפילו שהם קבועים בכותל כמ"ש בע"א דף ק' ופסקוהו הפוס' ואע"ג דאינו אסור אלא כשהוא מכירה מ"מ היו יכולין לעשות באופן אחר: ד' נוהגים בליל המילה מתחילין ללמוד ז"הק ח"א דף צ"ה ע"א פסקא המתחלת ויאמר אליו אני אל שדי עד סוף הפרשה כמו שנדפס בס' מים חיים.

וטפי עדיף ללמוד מתחילת המעשה של ר' אבא דהיינו מתחילת פסקא המתחלת ויהי אברם בן תשעים ותשע שנה דמתוכה מתחיל המעשה של ר' אבא. וסועדין שם כל הקרואים הת"ח סעודת קבע בבר"המז ואח"ך לומדין כל הלילה גפ"ת ומה טוב ומה נעים ללמוד הסדר שתיקן ה' חיד"א בספרו כרם חמר.

ואחר המילה או בערב עושין סעודה ממיני תרגימא ועושין העיקר טפל והטפל עיקר דעיקר הסעודה בבר"המז היא ביום ולא בלילה ואסמכוה אקרא ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק הוא יום המילה הגמל נוטריקון ה'גמ'ל וכן הוא בארץ הצבי ת"ו שבלילה המילה עושין מיני תרגימא לכד וביום המילה סעודת קבע בבר"המז.

וכ"ה במשתה של חתונה דעושה אבי הכלה משתה בליל שני והחתן בליל רביעי דאותה הלילה מביאין הכלה לביתו ולמחורתו בערב מברכין לו שבעה ברכות ובעת ההיא עושה החתן סעודה ממיני תרגימא ומאז והלאה וערבה קו"ל שמחה ואדרבה עיקר השמחה והמשתה הוא מליל החופה ואילך בסעודת היום ובסעוד' לילה שמביאין פ"ח חוץ משבת דאין צריך פ"ח ובבל סעודה מברכין ז' ברכות וכ"ה בכל תפוצות ישראל שראיתי: ה' נהגו ביום י"ה שיש מילה מברכין על הכוס ונותנין לתינוק שלא הגיע לחינוך לטעום והדבר קשה בעיני זהו נגד מרן בש"ע א"ח סי' תרכ"א ובי"ד סי' רס"ה כתב דאין לברך על הכוס.

איברא בט"ב סתר עצמו שבא"ח סי' תקנ"ט כתב לברך ואלו בי"ד שם כתב שאין לברך והשוהו לי"ה ואפשר דמה שנהגו בפה העירה לברך בט"ב דסברי דמרן סוגיא בדוכתה עדיפא מ"ש בא"ח בהלכות ט"ב. ופי' הסנדק עיין להרב ב"ה בי"ד דהוא בלשון יון מליץ טוב: ו' נהגו המוהלין יצ"ו שמוהלין זה אחר זה וחוזרין חלילה ומי ששואל מאיזה ב"א לתת לו למול או שנתן לו אבי הבן מעצמו לא יעשה ולא כלום ובמשמרה שלו ה'ן נגרע ממנו יען שכבר קיים מצוותו באותה ששאל או שנתנו לו ודבר טוב הוא זה שלא להטיל קנאה: ז' נהגו איזה ב"א לקרוא שם הבן על שם החדש שנולד בו כמו מי שנולד בחדש אב דקורין לו מנחם ובחדש אדר מרדכי וכן עז"ה וראיתי להרשב"ץ ח"ב ס"ח: ח' המנהג בפה העירה דמי שהוא שתוקי שאינו יודע אביו קורין אותו ביום המילה ישראל לומר

שכשר הוא לבא בקהל וכן בקס"ת קורין לו ישראל ישראל במקום שמו וחניכתו ובענין הגט צריך להתישב איך כותבין הואיל ואין אנו רגילין לכתוב החניכא כדעת מרן ז"ל: ט' המנהג הפשוט בכל ישראל שאין אבי הבן עושה מלאכה ביום המילה די"ט שלו הוא ואסמכוהו אקרא ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק ה"ג מל וכן אקרא שש אנכי על אמרתך וכו' דכל מצוה שקבלו עליהם ישראל בשמחה עדין אותה בשמחה ועיין לה' חק"ל ח"ג מי"ד סימן קנ"ח מ"ש בזה לענין מי שהוא ב"ב בימי אבלו ולדעת מור"ם א"ח סי' תקנ"ט גם המוהל והסנדק י"ט שלהם הוא ע"כ אך בזמנינו לא ראינו שהמוהל בטל ממלאכה אבל הסנדק הא ודאי דהוא עדיף מהמוהל ולכן כתב מור"ם בי"ד סי' רס"ה דהוא כמקטיר קטרת ושמקדימין אותו בקס"ת קודם לאבי הבן ומ"מ הא דאסורין במלאכה די"ט שלהם הוא אינו אסור אלא במלאכה המיוחדת לו: י' המנהג שהבן הראשון הנולד זוכה בסנדיקו שלו חמיו של ב"ב והוא קודם לו ולאביו ואם אין חמיו קיים זוכה בה גיסו שהוא אח אשתו ובלבד שהסנדק מביא משלו קודם המילה כל הבגדים הצריכין לתינוק.

ונראה דסמכו להם בזה על מ"ש אשה מזרעת תחילה יולדת זכר וכו' כיון שהזכר בא מכחה ראוי לכבד קרוביה יותר מקרוביו בבן הראשון מיהא: י"א ההכנסות בפה העירה לצדקה לת"ח ולמלמדי תינוקות של בני עניים ולעשרה בטלנים הוא מהגאבילה של הסוחרים הי"ו כאשר נדפס נוסח ההסכמה ע"ז בח"ב מס' מעשה רקח הנד"מ בסופו וכן מהגאבילה של המשי הנקרא כ'ונדרא שנתחדשה עתה מקרוב ונדפס נוסח ההסכמה בס"ס הנ"ל וכן מהגאבילה של בשר וכן מהמצוות הנוהגות בב"הכנ מדי חדש בחדשו וכן מהפרטים של המילה כנ"ל ובענין זה של צדקה השתא הכא איכשור דרי על יד איש צדיק תמים הרב המו' חסידא קדישא סוב'ר הרז'ים כמהר"ר יעקב מימון זלה"ה היקב"ע אדם לתת פרס לת"ח ואת לרבות בחורי חמד ממעיני הישועה ומחשבתו יצאה לפועל שלי"ת ואחריו החזיק בזה בעבותות אהבה הרב הכולל בישראל להלל ש'ר בש'רים כמהר"ר שלום תיתו נר"ו יאיר דענין זה לא היה מקודם דלא היו מכירים זולת הפרס הב"ד ועשרה בטלנים ומלמדי תינוקות שב"ר של בני עניים וה' יוסף עליהם להני ארח"י ופרח"י ללמוד וללמד ומהגדיים נעשים תישים בעזר משדי: בהגלות נגלות.

עניני מיתה ואבלות א' נהגו בפה מתא יע"א שיש חברה קדושה מטפלים במת כת הרוחצים וכת נושאי המת וכת חופרי הקבר ונחלקין לימי השבוע יום ראשון פלוני ופ' ויום ב' פלוני ופ' וכן עז"ה אבל כת הרוחצים הם קבועים לכל השבוע. וכת הרוחצים הנ"ל יש בידם מצוה אחרת דכשיודעין שהמת מסוכן ב"מ באין ויושבין אצלו כדי שלא תפרד הנפש יחידי כמ"ש מרן סי' של"ט וקורין לו ק"ש ואם יתארך הענין עושין משמרות משמרות יום ולילה עד שימות או יתרפא.

ואין לכתות הנ"ל שום שכר אלא שהם פטורים ממסים וארנוניות וידענו ממי שקדמונו חלקם בחיים שיש הסכמה ע"ז לקדושים אשר בארץ המה בחרמות ונדויים ובכל אלות הברית שלא יטלו מהם שום מס וטרחתי למצוא תקנה זו בפנקס הק"ק יצ"ו ולא מצאתיה ואפילו את"ל דזה נקרא שכר מ"מ גם שכרם כפול מן השמים כמ"ש הרשב"ץ ח"ג סי"ג.

ותא חזי בע"הק צפת את"ל יש להם שכר קצוב בין מהמת שיש לו קרובים בין מהמת שירש אותו כוללות העיר חוץ מכת הרוחצים שאין להם שכר ובודאי אלו הנוטלים שכר לא הפסידו שכר שמים כנ"ל. ודע דחזקת חברה קדושה זו נהגו בה מאבות לבנים אלא דמי שהניח בנים רבים החזקה היא לגדול שבהם: ב' אונן אם מותר להסתפר הנה תוספות במ"ק דף כ"ג ע"ב נסתפקו בזה והטור י"ד סי' שמ"א הביא מהרמב"ם שהוא מותר וראיתו מדוד המלך ע"ה שאחר שמת הילד רחץ וסך וכן דעת הר"י"ץ גיאת יעו"ש והרמב"ן חלק עליהם וכתב כי שגגה היא יעו"ש ועיין לה' משחא דרבותא ח"א מי"ד סי' שמ"א מ"ש ליישב על הרמב"ם והר"י"ץ גיאת ומהר"י"ע בספרו בית יהודה סימן מ"ח כתב דדעת מרן בסימן זה כדעת הרמב"ן לאסור ומ"ש מור"ם שם שי"א לאסור וכו' לפרש אתא ולא לחלוק והרב ברכ"י י"ד שם רמז מדברי מהר"י"ע הנז' ומדברי מהרד"ף בש"ות מכתם לדוד סי' ב"ן ג"ן ד"ן וסיים שם וכן בח"ש ח"ב סי' ל"ח אות מ"ב דהרב דבר משה ח"א י"ד סי' ע"ב שדעתו לאסור ומ"ש מהריק"ש סי' שמ"א ע"ז הלכה כדברי המקיל אבל על מצרים קאמר שהוא אתריה דמר הרמב"ם ז"ל ולדידן דנהגנו לאסור וכן הוא בארץ הצבי ובטור"קייא אין לומר בזה הלכה כדברי המקיל אבל ע"כ וכן נהגו בפה העירה יע"א לאסור.

זולת שאר קרובים שאינם חייבים באבלות דנהגו שעד שלא נקבר המת הולכים ומסתפרים ואינם מסתפרים אח"ך עד שיסתפר האבל דהיינו אחר שלשים מפני כבוד האבל. ובתספורת על אב ואם נהגו קצת כמ"ש מור"ם סימן ש"ץ להחמיר כל השנה אך סוגיין דעלמא כמ"ש מרן שם עד שיגיעו בו חביריו: ג' מקום הקריעה כתב מרן בי"ד סי' שם שהיא בבגד העליון ועיין למהר"י"ע בספרו שבט יהודה שם דין ט' מה שפלפל בזה וקיים המנהג דנהגו לקרוע הבגד הנקרא בערבי סד"רייא וכן המנהג בפה מתא יע"א ובארץ הצבי ת"ו קורעין הבגד הנקרא אנטא"רי מחמת שהס"דרייא הנזכרת היא מכוסה בהאנ"טארי הנז'.

ואגב אודיע מה שנהגו איזה בני אדם לפתוח הקרסים מהלולאות שבס"דרייא הנז' ולא יותר ומניחה כך פתוחה טעות הוא בידם ובעיני הוא גוזל את המתים כמ"ש מרן שם ההולך בבגד קרוע והוא לא קרע ה"ז גוזל את החיים ואת המתים: ד' נהגו כששופכין המים דבשכונת המת כנודע וכמ"ש בי"ד סי' של"ט שופכין גם השאור אשר בבית דהונח מאתמול לחמץ בו עיסה אחרת וכן שופכין המלח הנמצא בבית ולא ידעתי טעם לשפיכת השאור והמלח נהי אם השאור עשו אותו מהמים השאובין כשמת המת האמת עמהם כמ"ש מהר"י"ע בבית יהודה י"ד סמ"ו ולמד כן ממ"ש הפ"ח י"ד סקי"ו גבי גלוי ושאור זה לא גרע מדבר הכבוש או שלוק או מבושל דאין בו משום גלוי וכן אין בו משום סכנת התקופה כמ"ש הכנ"הג י"ד סקי"ו וכ"ה המנהג בדבר חמוץ או כבוש או שלוק או מבושל אין שופכין אותו ואולי משום גדר נגעו בה שלא יבואו לעשות שאור מהמים שהיו שאובין משעה שמת המת וכן במלח דהחמירו בו משום שהוא מברייית המים והוי כמו מים ממש: ה' נוהגים שמי שמת בע"ש קודם חצות כשקוברין אותו סותמין הגולל לבד ואינם מניחים עפר ע"ג וממתינין שם שנים או ג' בני אדם עד אחר חצות ואחר חצות מכסים אותו בעפר ושאלתי ע"ז ואמרו לי לפי שאחר חצות המת אינו רואה דין חיבוט הקבר שאז נוצצת קדושת שבת ולכן ממתינין עליו שם מלכסותו ויש להם סמך ממ"ש

בס' כוונות האר"י זיע"א דנ"ו ע"ב וז"ל שמעתי ממורי זלה"ה ואמר משם חכם גדול ששמע כי כל הנקבר ביום ששי אחר חמש שעות ביום ושעה ה' בכלל אינו רואה ח"ה כי קדושת שבת מפרידה ממנו בלי צער וזהו סוד יום הששי ה' יתירה כי מאז ולמעלה הוא ע"ש ממש ונלע"ד שהיה מורי זלה"ה מודה בזה בודאי וכו' ע"כ ומסתמות דבריו נראה שגם בח"ל כן וכן הוא בהדיא בס' ארחות צדיקים למהרח"ו זיע"א דף פ"ב ע"ב אך בספר טוב הארץ למהר"ן שפירא זיע"א דכ"ט ע"ב כתב כלשונם אבל בתוך דבריו כתב הנקבר בא"י וכו' וכן מוכח מלשון הרב קיצור של"ה דף כ"א ע"ב וכן נמי מוכח מלשון הרב בעל ראשית חכמה פרק י"ב אבל בס' לחם מן השמים למהר"י צמח כ"י דכ"ז ע"ב כתב בסתמות כדברי ס' כוונות האר"י הנ"ל ועדיפא מזה כתב שכנ"הג י"ד ששל"ט סוף הג"הט מהרדב"ז יום שאין בו נפילת אפים אין בו דין ולא חיבוט הקבר ע"כ אך עין רואה בע"הק צפת את"ל שהוא אתריה דהאר"י זלה"ה כנודע וכל מנהגי ספרדים נוהגים על פיו מה גם בענין עסקי המת כנודע אם מת להם מת בע"ש מפשיטין בגדים שעליו ומניחין אותו על הארץ ואין מתעסקין בו ברחיצה עד שעת כינדי שהוא שעה ט' מ"ו בענין שיהא נקבר עם דמדומי חמה ממש והא ודאי דסברי לה כדברי הברייתא שהביא הרדב"ז עצמו ח"א סק"ח דדוקא מת בא"י בע"ש ונקבר עם דמדומי חמה ע"כ ולא כמ"ש שם הרדב"ז עצמו דמי שמת בבקר בע"ש ושהו אותו אינו ניצול דהרי הברייתא שהביא סתמא קתני שמת בע"ש ונקבר עם דמדומי חמה דמשמע אף שמת בבקר ושהו אותו וכבר שכנ"הג שם בי"ד העיר על הרדב"ז על מה שציין ממנו שם על מ"ש בח"א סק"ח והתימה על ה' חיד"א ביוסף אומץ סי' ס' שהביא דברי הרדב"ז הנז' בח"א ומוכח דנקיט כותיה איך לא הזכיר מדבריו שהביאם שכנ"הג שם בי"ד וכן לא הזכיר מדברי ס' הכוונות ומאן דעמיה דסברי מרנן דגם בח"ל אם מת בע"ש ונקבר אחר שעה'ה הוא ניצול מדין ח"ה.

והאמת דידוע דכשהקבלה חולקת עם הפשט נקטינן כהפשט כסתמא דברייתא שהביא הרדב"ז ח"א סק"ח הנ"ל מה גם דהרדב"ז רבו של זלה"ה כנודע וגם דהרדב"ז יש לו יד ושם בקבלה כמבואר בספרו מגן דוד מ"מ לא הי"ל לכתוב כן בסתמות מלהזכיר מכ"ז. ומ"מ אני הדל אומר גם לדברי הברייתא הנ"ל דאין הצלה מדין ח"ה רק הנקבר בע"ש עם דמדומי חמה גם בח"ל לא יבצר מהצלה פורתא כי קדושת שבת חלה בכל מקום שיש שם ישראל אך לא כל המקומות שוים ולכן גם אם מת בח"ל בע"ש הטוב טוב הוא להשהות קבורתו עם דמדומי חמה כפשט דברי הברייתא הנ"ל דגם בא"י צריך כן: ו' נהגו סמוך ליציאת המת מן הבית דשמש הכנסת מכריז צדקה תציל ממות וכ"א נותן מה שנותן וכן בצד ב"הכנ הגדולה שמביאין המת לשם כאשר יבא לפנים בס"ד וכן בשעת חזרתם מבית עלמין בתוך הדרך דעומדין שם לומר קדיש לחדתא עלמא ולעשות השכבה על המת והממון הנ"ל נכנס לבית החברה הקדושה שביד הגזבר הי"ו וממנו שולח לבית האבל סעודת הבראה.

ומנהג יפה דהצדקה מועלת גם למתים כמ"ש הב"י א"ח סתרכ"א מהמרדכי והרוקח ופסקו שם בש"ע וכ"כ מור"ם י"ד סי' רמ"ט: ז' ראיתי בע"הק צפת ת"ו המטה שמוליכין בה המת לא נהגו כשאר מקומות אלא שני עצים חזקים ארוכים ומחברים אותם בברזלים רחבים באופן כדי גוף המת שינתן שם ואומרים כי היא קבלה איש מפי איש מפי האר"י

זיע"א דכפרת נפש המת הוא דיצטער בזה ויש סמך לזה ממה שמצינו בחזקיה המלך דגרר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו.

וכן בפה העירה יע"א כן היה וקורין לו בערבי נע"ש אך עתה זה כמה שנים שינו הענין לגריעותא דמוליכין אותו בארון דפתוח מצד אחד אלא שיש בתחתיתו ארבעה או ה' חתיכות ברזל מחוברין בו ואמרו לי שמיום שבאו איזה ב"ב מעו"בי תונס יע"א לדור בפה העירה למדום לעשות כך ולא יפה עשו דעכ"פ יותר יש צער למת באותו שהיו עושין מקודם ולפי רוב הצער תיהוי ליה כפרה ביותר כנ"ל: ח' נהגו כשמוליכין האיש מביתו אומרים קינות עד הגיעם לפתח ב"הכנ הגדולה ששם אומרים קדיש ואם הוא יום שאין בו תחינה אומרים בקשות כגון שפל רוח וכיוצא.

וצריכין ליזהר אם הדרך ההוא נקי. וכן יש ליזהר כשמוליכין החתן ובר מצוה לב"הכנ וכן בחזרתם מב"הכנ לביתם וכן בהבאת הכלה מבית אביה לבית בעלה שאומרים כמה פיוטים צריכין ליזהר בזה.

ולא עוד אלא מקרוב הוסיפו על השמועה דהמנהג הקדום הוא שאחר אמירת הקדיש בצד ב"הכנ הנ"ל מוליכין המת בשתיקה עד צאתם מחוץ לעיר עד הגיעם לבור אחד בתוך הדרך ומשם ואילך אומרים מזמורי תהלים מה שרוצים ובפי ההמון קורין לבור זה בי"ד שלמה שר"ל משם ואילך אומרים מה שירצו ובשביל שהורגלו להתחיל בכל מוצאי שבת במזמור זה לשלמה אלהים וכו' (תהלים ע"ב) מתחילין במזמור זה וקורין משם ואילך עד הגיעם לבית עלמין ולזה קורין לו ההמון בי"ר שלמה.

והאמת שמבור ההוא עד בית עלמין הדרך ההוא נקי ועתה חדשים מקרוב הורגלו על קצת מתים ובפרט אם הוא אחד מהב"ד ח"ו דגם מצד ב"הכנ הנ"ל קלא דלא פסיק בקינות או בקשות עד הגיעם לב"ע ממש ולא חכמו ישכילו זאת לשנות ממנהג הקדום כי הקדמונים ידעו דהדרך רחוק והוא דרך עכ"ום באמצע וא"א לנקותו משא"כ מבית המת עד ב"הכנ הוא קרוב ואולי זהו מצוים להוליכו דרך נקי או לנקות הדרך ואת"ל מה שלא היו אומרים בדרך ההוא כלום מפני פחד העכ"ום ועכשיו אין כאן פחד מ"מ הא איכא קצת זלזול לראשונים ח"ו שלא כיבדו אותם בכך ועוד טינוף הדרכים מי שרי לומר בהו דבר של קדושה וע"ז אני אומר דשב ואל תעשה עדיף: ט' אמירת הקדיש שאומר האבל בצד ב"הכנ וכן אחר קברם את המת בחזרתם מבית עלמין בתוך הדרך אע"פי שהוא אונן ופטור מכל המצוות וקדיש א' אין לו לאומרו מ"מ הכי נהגו ג"כ בע"הק צפת את"ל וכן הוא בע"הק ירושלים תוב"ב ועיין לה' זכ"ל ח"א דקע"ח דכתב כן מה' הל"קט וכן ה' ברכ"י ז"ל ומני"ר ה' הל"קט הוא מירושלים כנודע.

וקדיש ב' שנהגו לומר קדיש פשוט לאו יאות עבדי שצריכין לומר קדיש דהוא עתיד לחדתא עלמא וכו' כמ"ש מרן סימן שע"ו וכן צריכין ליזהר קודם הקדיש שיאמרו איזה מזמור או איזה פסוקים לפחות ג"פ כדי שלא יהיה הקדיש לבטלה וכאן נהגו לומר מזמור קכ"א שיר למעלות אשה עיני אל ההרים וכו' ובע"הק צפת את"ל נהגו לומר ב"פ בירמיה סל"ב עושה חסד.

לא לפים וכו' גדול העצה ורב העלילה וכו' ופסוק והוא רחום וכו'. וכן נהגו פה העירה יע"א שאחר אמירת הקדיש מכריז שמש ב"הכנ לכל הקהל ששם בקו"ר שימחלו להמת מחילה כוללת ומנהג ותיקין הוא: י' נהגו כשנפטר אחד מהב"ד ח"ו מכניסין אותו לתוך ב"הכנ הגדולה ועושין לו דרוש שם ובכי והספד גדול וסמכו להם על מ"ש מרן בסי' שמ"ד חכם ואלוף בתורה מכניסין אותו לבית מדרשו במקום שהיה דורש וסופדים אותו שם ע"כ וידוע דקדושת ב"ה חמורה מבית הכנסת ותו דבית המדרש אינו מכיל לכל הקהל ולכך מפסידין אותו בב"הכנ וסמכו להם עמ"ש מרן א"ח סקנ"א ואחר שנוטלים אותו משם מהבאר הנז"ל ואילך מושיבין אותו בארץ ז"פ כמו שעושין לכל המתים ובכל פעם אומרים אנא בכח ויהי נועם וכו' ואח"כ עושין לו דרוש אחד שם ואח"כ עושין לו ז' הקפות בבת אחת זאח"ז בעשרה בני אדם כל אחד אחוז ביד חבירו כמו שעושין לכל המתים ויום ש"ק של ז' שלו עושין לו דרוש בב"ה הגדולה בקהל עם חוץ מהלילות של שבעת ימי אבלות דעושין דרוש בכל ערב מלבד ע"ש ומוצאי ש"ק כמו דעושין כן לכל אד י"א מה שנוהגות הנשים כשמת מת לילך לצד ב"הכנ הגדולה ששם אומרים קדיש על המת וכמעט מתערבין אנשים ונשים יחד ומנהג זה הוא רע ומר כי אף לפי הפשט מקום שנהגו נשים ללכת אחר המטה הולכין מקום שנהגו ללכת לפני המטה הולכין ופסקו הטור ומרן בי"ד סי' שנ"ט היינו בדוקא אם לאחר המטה מפני כבודן של ישראל שלא יהיו מבטים בנשים ואם לפני המטה משום דהם הביאו מיתה לעולם תחילה כמ"ש הב"י שם מהירושלמי ועכ"ז כתב מרן בשם שם יש למנוע נשים מלצאת לבית הקברות אחר המטה והוא מהז"הק פרשת ויקהל כמ"ש הב"י שם ועוד יש טעם אחריתי דבחזרת הנשים לביתם אחר הקדיש לא יבצר דיחזרו עמהם מאותו הדרך עצמו האנשים ויש סכנה בזה כנז' בכרכות דנ"א ותמהני עלהראשונים שלא מיחו בזה ומקרוב הכרזנו על זה בכל חזק ותוקף לבד מהנשים הקרובים דבזה אי אפשר להתקן דאגב רתחייהו אינם משגיחים לא בהכרזה ולא באיסורא: ועוד יש מנהג אחר דביום השבת של האבל הולכים נשים לקראת נשים לנחומי להו ואדרבא מוסיפין להם צער על צערם ודבורה אשה דברים הדברים אלה הדברים בעו לנחומי להו צעורי קא מצערי להו כנודע ואף דניחום אבלים מותר בשבת כמ"ש הטור ומרן א"ח סי' רפ"ז מ"מ צריך לשנות יותר מבימי החול כמ"ש הט"ז שם וה' הטוב יכפר בעד.

ועדותי היא בע"הק צפת את"ל מלבד שאין יוצאין כלל לא לפני המטה ולא לאחר המטה עוד בה שבכל מת ומת שמש אחד מקדים לפני המטה ומכריז ואומר בקו"ר מצוה מצוה והאנשים ששומעין קולו באין ללוות המת והנשים הנמצאים בשוק קרובים למקום המטה או בגנות או חוץ לחצירים נכנסים לפני לפני כבורח מהנחש: י"ב נהגו ברוב ערי ישראל שבאין אצל האבל קרוביו ומיודעיו וסועדין אצלו ומברכין לו ברכת אבלים וכל אחד מביא מביתו מאכלו ובשר ויין משא"כ בפה העירה אע"פי שאין נוהג לאכול בשר כל ז' עכ"ז בורחים ממנו מלאכול עמו כמו שבורחים מהנחש ולמנהגם שאין אוכלין בשר כל ז' יש להקל במקום חולי ועיין להרב משפט צדק ח"ב סמ"ז ובעיקר סעודת הבראה עיין להרדב"ז ח"ה ש"א רנ"ד.

והאמת אם ירצה האבל שלא לאכול כל יום ראשון כולו רשאי ובלילה מותר לאכול משלו אבל לפכוחי צעריה מיהא בעינן: י"ג נהגו בכל שבעת ימי אבלות לתת במקום

שמת המת שתי כלים של זכוכית אחד מלא מים ואחד דלוק ובשגם ראיתי להרב לחם הפנים סי' שע"ו דהרב מענה לשון קורא תגר ע"ז חזה הוית בס' מאמר אסתר דרושים לאחד מרבני אשכנז הר"ש הלוי מקאלי"ץ דנתן טעם כעיקר כי הנר רמז לנשמה כמ"ש נר ה' נשמת אדם והשמן רמז להשפעה והמים רומזים לחומר שנפסד כמ"ש כי מות נמות וכמים הנגרים ארצה וכו' הרי דהמשיל הכתוב הפסד החומר אל המים הנגרים ארצה וכלי זכוכית רומז לת"ה לעתיד דכשם שהזכוכית הוא נשבר ויש לו תקנה לחזור לעשותו כלי חדש כך הגוף עתיד הקב"ה להחזירו כמו שהיה ע"כ.

וכן נוהגין לאחר ז' אם הוא זכר והוא איש מוליכין נר אחד לב"הכנ וקובעין אותו למעלה במקום שהיה יושב ומדליקין אותו כל י"א חדש ומי שאין ידו משגת מדליק אותו בכל עת תפלה כל י"א חדש ואם נקבה היא המנהג להוליך שמן בכל ע"ש לב"הכנ אבל בע"הק צפת תוב"ב מדליקין נר במקומו בחצירו יחד עשיר ואביון ואח"כ מי שיש לו יכולת מדליקו כל י"א חדשים.

ויש סמך לכל זה מהנרות שמוליכין בערב יו"ה לב"הכנ כמ"ש מור"ם א"ח סי' תר"י כמ"ש לעיל: י"ד נוהגים שהאבל מתפללין אצלו שמ"ע כל ז' הימים כמ"ש מור"ם סימן שע"ו ואפילו יום שני וחמישי שהוא יום קס"ת רק בשבת בלבד דהולך לב"הכנ כמ"ש מור"ם סי' שצ"ג ואפילו באתריה דמרן צפת את"ל כן עושין ולא כמ"ש שם מרן ובכל ערב בין מנחה למעריב מביאין חכם לדרוש במלי דדרשא מעין המאורע ואיזה תוכחות מוסר להשיב רבים מעון וכן עושין לכל אחד בין איש בין אשה יחד עשיר ואביון.

ומה טוב ומה נעים אם היו עושין כמו המקומות שראיתי בארץ ובח"ל דמביאין עשרה ת"ח שלומדים בכנופייה בבית האבל זוהר ומשניות כל אותם ז' ימי אבלות ונותן להם פרס ומי שאין לו יכולת לזה מביא עשרה בטלנים דמתרצים בדבר מועט וקורין כסדר הנז' לעילוי נשמת המת ובבבל רבתי ראיתי שעושין כן הגבירים כל השנה כולה וכמעט שאין הולכין האנשים הנז' לבתיהם אלא מליל שבת לליל שבת ואפילו ליל שבת עצמה שולחין לכל אחד מהם כמה מיני תבשילין וקורין לו שלחן וכ"ז חוץ מהצוואות דמצוה המת להקדש ובכל יום יא"ר ציי"ט של כל שנה ושנה עושין לו לימוד כל אותה הלילה ואפילו בע"הק את"ל שהם ידי רשים עושין לימוד זה בכל שנה שתי שעות מהלילה וקורין משניות סי' אמ"ת אבות מדות תמיד והאדרה זוטא וכן בבקר אחר שחרית הולכין עמו על קבר המת ללמוד כסדר הלילה ונותן להם דבר מה לא כן בפה העירה כשעבר השנה אדם לא זכר את המת כלל אלא אותו היום אומר קדיש בב"הכנ ומתפלל בצבור ותו לא מידי: ט"ו נהגו ביום ז' למת לשלוח לעשרה בטלנים ולעניים ככרות עם איזה תבשיל וכן בפקידת החדש וכן בפקידת ששה חדשים ובפקידת השנה ועושין בליל הפקידות הנז' לימוד כל אותה הלילה ועושה להם סעודת הלילה ונותן לת"ח כפי יכולתו.

אבל בע"הק צפת את"ל לא נהגו בזה אלא ביום עש"ק שקודם הז' ושקודם החדש ושקודם השנה לשלוח לעניים ולכל הת"ח ככרות שקורין ביט"ס ומזהירין להם לברך עליהם ברכת המוציא באותה הלילה. ובעיר בבל ראיתי כשיבכר פרי אחד שהוא נמכר ביוקר לוקחים ממנו האבלים ושולחין ממנו לכל הת"ח שיברכו עליו ברכת שהחיינו ולאחר אכילתן עושין השכבה למת וזה נוהג אצלם כל השנה כולה ומנהג א"י תורה

היא אך בפקידת ששה חדשים לא ראיתי בשום מקום: ט"ז נוהגים כשיוצא האבל מאבלותו וכן במוצאי ט' באב דרוחצין בצונן ומחליפין בגדיהם המכובסים קודם ז' ימי אבלות ואם אין להם רוחצין להם אחרים במים לבד ומקפידין ע"ז הרבה וכל מה שנשתמשו בו בז' ימי אבלות רוחצין אותו במים וכן במוצאי ט"ב אלא דבמוצאי ט"ב רוחצין גופותם בחמין אלא דהנשים גם באבל רוחצין ראשם בחמין דלא סגי בלאו הכי דחפפת הראש כיון דסורקין במסרק אח"כ אי אפשר בלא מים חמין ומה שהחמירו ברחיצה כל שלשים כמ"ש מור"ם בס"פ שפ"א היינו כל הגוף דוקא ואפשר דהכי דוקא קבול עלייהו ולכן נהגו הנשים כשחל יום ז' בשבת אע"פ דהאנשים אחר פסוקי נחמה ופסוק לא יבא עוד שמשך וכו' עולין מאבלותם נשים מתעכבים מלצאת מאבלותם עד יום ראשון כיון שאין יכולין לחוף ראשם בשבת מחמת שצריכין לסרוק במסרק עוד במים חמין אסור בשבת לרחוץ כמ"ש מרן בסימן שכ"ו אפילו אבר אבר ואפילו במים שהוחמו מע"ש אבל מנהג שטות הוא להתעכב ע"ז כי אין זה תלוי בזה ירחץ או לא ירחץ.

ונ"ל העיקר הוא דטעם רחיצה הזאת ולבישת בגדים נקיים וכבוס בגדים וכיוצא הכל הוא לקבוע בלבם תחיית המתים וכמ"ש הרב חיד"א בבר"י על רבות בנות דמכבדין הבית יום ט"ב אחר חצות כדי לקבוע בלבם אמונת הגאולה כי אז נולד המשיח ובשאר מקומות לא ראיתי מנהג זה של יום תשעה באב כיאם דוקא בפה מתא יע"א: י"ז נוהגים בע"הק צפת תוב"ב שהאבל כל השנה כולה אומר כל הקדישים בב"הכנ חוץ מקדיש תתקבל דהוא של ש"ץ ואף כי מור"ם בא"ח סי' קל"ב לא הזכיר קדיש יתום אלא בקדיש בתרא נהרא נהרא ופשטיה וכן נוהגים לומר האבלים קדיש גם בשבת כי לא מפני הגיהנם לבד אמירת קדיש ואין גיהנם בשבת אלא דהוא עילוי לנשמה כנודע כמ"ש הרב חיד"א בשיו"ב י"ד סי' שע"ו אשר בסוף ס' חיים שאל ח"א: הנה ברכו.

איש ואשה שזכו א' מה שנהגו בקנס של שדוכין לפשר כל שלא כתבו בפירוש בלא פשרה מצאתי שורש לזה להרב לב שלמה דקל"ט ע"ב שהביא כן בפירוש מהמבי"ט וכיוצא בזה כתב הרב זכות אבות הנד"מ דמ"ח ע"ד דמנהגם שאם לא נכנס החתן אצל בית הכלה וחזרה בה משלמת חצי הקנס ואם נכנס משלמת הכל: ב' המנהג לקדש האשה בבית החתן אבל בא"י וכן בשאר מקומות מקדשה ועודה בבית אביה בערב יום החופה ובלילה מוליכין אותה לבית החתן וסמך מצאתי להם ממ"ש ואת בנותיכם תנו לאנשים בעודם בנותכם ברשותכם דהיינו בביתו שם תנו לאנשים נתינה בפועל היינו באירוסין שנקראת א"א דאלו בנישואין אי אפשר שרז"ל אמרו קל מסובין חתן הדר בבית חמיו: ג' נהגו לעשות חופה וקידושין לעולם בערב ואפילו בעי"ט איברא דבא"י בנישואין בעי"ט עושין אותו בבקר אחר שחרית תכף ומיד ובערב פסח רצין הבכורות לשם כדי שיזמינום שיאכלו ויפטרו מתענית יען כי תכף עושין סעודת קבע אחר החופה וז"ב וסמכו להם על הריטב"א דהביא ה' החביב סתקמ"ו בחידושו של הריטב"א על הרי"ף בכתובות דברייתא דקתני במ"ק ובערב הרגל מותר לישא הנ"מ בבקר שאז עושין סעודה אבל לא בערב וסיים שם הרב החביב דנהגו לישא לערב ואפילו סמוך לחשיכה ועיין להחיד"א בבר"י שם האריך הרחיב בזה להוכיח מלשון מרן דסתם משמע דגם בערב ש"ד וקשה על מנהגם בע"הק הנ"ל דלפי דבריו נהגו שם דלא כדעת מרן מאריה

דאתרא לישא בבקר דוקא ועכ"פ בפה מתא יע"א לכל הדעות ש"ד דאעיקרא אין כאן סעודה אחר הנישואין ומ"ל בבקר או בין הערבים: ד' בכמה קהלות מישראל ראיתי ובפרט בא"י שלא לקדש עד שעת החופה משום דנפיק מינה חורבה דומיא למ"ש מור"ם א"ה סי' כ"ו דיש הסכמה בחרם שלא לקדש כי אם בעשרה ועיין להכנ"הג סי' כ"ח הגב"י אות נ"ג אי אהנו מעשיו או לא וכן הוא בפה העירה שלא לקדש עד שעת החופה ושמעתי מזקני עם דזו תקנה קדמונית מדורות שלפנינו אך עתה לא מצאתי לשון התקנה אלא מדור שקדמונו והיא הסכמה עשויה בכל חוזק ותוקף בחרמות ונדויים וככל אלות הברית שלא לקדש עד שעת החופה ומי שעובר ע"ז אם הוא עשיר משלם קנס חמשים דור"ו ואם בינוני כ"ה ואם הוא עני י"ב וחצי וחתימי עלה תלתא ב"ד חלקם בחיים: ה' נהגו בתוספת כתובה לכתוב ששה וששים זהובים הנקרא מחבו"ב שעולים י"ג מאות ועשרים גרוש תורכי ולא למנה חצים מהם אין לגרוע אבל אם רצה להוסיף מוסיף ואם הכניסה נדוניה מרובה שעולה חצי הנדוניה יותר מס"ו זהובים הנ"ל צריך להוסיף לה שיעור חצי הנדוניה מה שהכניסה ושיעור זה אפילו למ"ד כסף צורי דכתובה דאורייתא סך זה יש בו די והותר ועיין בש"ע א"ה סס"ו: ו' בנוסח כתובות להראשוני' כשכותבין התוספת כותבין מעות בעין כ"וכ ולא ידעתי מה הרויחו בזה דאי אפשר לפרשו דכשתבא לגבות באלמנותה או בגירושין לא תגבה כי אם מעות דוקא כמו במקומות דכותבין לאתפרעא מכל שפר ארג נכסי כמ"ש הרשב"ץ בנוסח כתובה וכן בנוסח הרמב"ם פ"ד מהל' יבום דאז דינה כב"ח דגובה מהבינונית.

הרי עין רואה להב"ד שלפנינו שלא הגבו כן אלא מגבין לה מן כלי הבית מגדול ועד קטן ואפילו שיש לבעלה מעות מדודים. ואם כוונתם בזה דהכניסה לבעלה מעות מדודים בכלל הנדוניה זה אי אפשר לעלות על הדעת מתלתא אנפי חדא דלא נהגו כלל בזה דהכלה תכניס מעות בעין לבעלה ועוד איך יהיה שיעור אחד לכולם סך קצוב לעולם דרובם שיעור זה ומיעוטם מי שרוצה להוסיף מוסיף ועוד כיון שאין לגרוע סך זה אע"פי שלא הביאה לו כלום איך הביאה לו סך זה מעות בעין ולא הביאה לו בגדים ותכשיטין ועוד דא"כ תוספת כתובה היכא איתיה כיון דמעות בעין קאי על המדודים שהביאה לו ולכן מזה שנים דילגתי זה מהכתובה ואני כותב תוספת שהוסיף החתן כ"וכ: ז' בנוסח כתובה להראשוני' כותבין מאתן זווי דחזו לה מדאורייתא.

האמת דכן סתם מור"ם סס"ו וסיים וי"א דכותבין סתם ואנן בתר מרן גרירי דפסק שם כרובא דרבוותא דסברי כתובת אשה דרבנן ולא חשש לכתוב סברת החולקים אפילו בלשון י"א ומהריב"ל ח"א סע"ד כתב מהרב הנמקי דטעותא היא לכתוב מדאורייתא ותו דלא הועילו כלום לכתוב כן דלפי דעת מרן אפילו אם כתב כן אם לא כתב מכסף צרוף אין לה אלא כסף מדינה ודלא כמ"ש הרא"ש בהפך ובכותב סתם נמי לא הפסידה לחד פירושא דכתב כנ"הג שם אות י"ד ועכ"ז גביה צורי לדעת מ"ד ותו דעכשיו דהתוספת כפלי כפלים על עיקר הכתובה ולא שמענו ולא ראינו לאשה שתובעת עיקר כתובתה אחר שנוטלת התוספת וכמ"ש מהריב"ל ז"ל שם ועיין מה שרמז כנ"הג שם אות כ"א ועיין להרשב"ץ ז"ל ח"ב סקפ"ב ובח"ג סש"א.

ולכן ראיתי שלא לכתוב עוד מדאורייתא כי אם בסתם: ח' נהגו שלא לישא שתי נשים אף דיכול למיקם בספוקיהו אם לא מחמת פ"ור דכבר עבר עמה עשרה שנים ולא ילדה כפשט דברי מרן בא"ה ס"א דטוב לעשות חרמות ונידויים שלא לישא אשה אחרת על אשתו דס"ל למרן דתקנת רגמ"ה לא פשטה בכל הארצות מ"מ להיות טוב כשיש לו פ"ור ב"ד מעכבין על ידו מלישא אחרת וכן הוא בגירושין מגרשין אשה בע"כ ולא קיבלו עליהם תקנת רגמ"ה: ט' כתובת בנין דכרין קרי לה הרדב"ז ח"א סי' ש"א קנ"ב תקנה מטולטלת היא איברא דהוא דין דש"ס ופסקוהו כל הפוסקים מ"מ לא ראינו ולא שמענו מי שתבע תביעה זו ואע"ג דאנו לאראינו אינה ראייה מ"מ מצאתי למהריק"ש בהגהותיו דכתב וז"ל ואנו לא ראינו מימינו ולא מימי רבותינו כתובת ב"ד בזמן הזה עכ"ל.

ודברי הגאונים הנזכרים בטור סקי"א הם קלורית לעין דכל הטעם של תקנה זו כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו והיום הלואי שיתן לבנו כבתו ועיין באורך בזה בס' לב מבין דקמ"ו ושם דקמ"ח כתב דבקושטא ואגפיה לא נהגו בה: כאן שנה' דררא דממונא א' נהגו מימות עולם בפה העירה בכל יום שני וחמישי מתקבצין תלתא דב"ד בבית מדרש אחד המיוחד לזה ודנין עד חצי היום משא"כ בשאר הימים כ"א יושב בביתו ואם בא דין לפניו דן אותו.

איברא דבמשנה יהיב טעמא לבתולה שנשאת ביום רביעי לפי שפעמים בשבת ב"ד יושבים וכו' בב' וחמישי אלא שאינו מוכרח משם דדוקא בב' וה' הוא דיושבין ואם כל יום ויום הנה מה טוב וכן מוכח מלשון הש"ס שם ד"ג ע"א דקאמר אי איכא האידינא ב"ד קבועים כקודם תקנת עזרא וכו' וכו' הרי אע"ג דתקנת עזרא היא וכמבואר נמי בקמא דפ"ב ע"א לא פשטא בכל העולם וכן מוכח מלשון מרן א"ה סי' ס"ב וכן נראה ממה שלא הביא דין זה בח"מ ס"ה מוכח דבכל יום נמי דנין אם ירצו ומ"מ מהיות טוב וכו' אע"פי שלא ראיתי מנהג זה בשאר מקומות אלא דבע"ש ועי"ט מדינא אין דנין ואפילו אם הזמינו חבירו לדין אל יחוש לו ואפילו אם באו מאליהן איסורא איכא לדונם ועיין מ"ש ערך השלחן ז"ל ס"ל בזה ע"ד החיד"א בבר"י ז"ל שם.

ודע דבז"הק ח"ב דקכ"ב מבואר דאסור לב"ד שיאכלו קודם שידונו ומפיק לה מקרא דלא תאכלו על הדם וסיים האי בממונא כ"ש בד"נ ע"כ. והרואה יראה דלפי הפשט ליתה להאי רק בד"נ.

וכעת לא ראיתי מי שהעיר על זה. האמנם ראה ראיתי למורי הרב הגדול אחד היה אברהם רב כהנא זלה"ה דבכל יום מביא עמו כסנין אחד ומניחו לפניו עד שידון דין אחד ראשון ויצאו מלפניו אותן הבע"ד ואז היה אוכל הכסנין ההוא ונרא' דכוונתו כדי לצאת י"ח זו"הק: ב' תקיעת כף שמעתי מהב"ד שקדם דמדין קנין נגעו בה ולא מדין שבועה דכן סבור מור"ם ספ"ז סל"ד דמדין שבועה נגעו בה ונ"מ שאי מדין שבועה אם כפר הלה אין מחייבין אותו שבועה שכן הוא שבכל דבר שאם יודה לו לא מתחייב ממון אינו מתחייב שבועה אם כפר בו ואם מדין קנין יתחייב שבועה כמ"ש מהרי"ך הביאו המט"ש ח"ב סר"א בהג"הט אות ג' והזכ"ל ח"א בסוף הס' וקנייה זו דאשטימותא כתבה מרן בי"ד סרל"ט ובח"מ סר"א והוי כקנין סודר כמ"ש הרא"ש כלל י"ב ס"ג ובס' חוט השני

ס"ד וכתב הרב משכנות הרועים הנד"מ באות תי"ו רכ"ה מנהג ברוב העולם ושם אסיק דמ"מ לא עדיף מקנין סודר דקי"ל בו דכל שעסוקין באותו ענין יכול לחזור בו וכ"ע שם דהיינו דוקא בידו הימנית ואם עשה ת"ך בידו השמאלית ואמר משטה הייתי בך דנאמן בשבועה משום דכ"ע ידעי דאין יד שמאל גומרת ההקנאה וסיים שצריך להתיישב בדבר.

דהן אמת דכן מוכח מהרב חוות יאיר בהשמטות דרס"ט דבידו. השמאלית לא מהני אע"ג דהרב מטעם שבועה הוא דקאמר כדמוכח בעיקר תשובה ששם מ"מ מינה יש ללמוד דקנין אשטימותא ומ"מ כ"ז הוא במטלטלי דשכיחי אבל בקרקע לא כמ"ש מהרי"ך ח"א סט"ו הביאו הזכ"ל הנז"ל והחק"ל ח"א מח"מ סד"ן ושם מבואר היינו דוקא בשכירות קרקע אבל לא בשכירות בתים: ג' נהגו בענין המס מקדם קדמתה לימים ראשונים שהוא סך קצוב על כל הקהל והקהל עושים עריכה ע"י ג' חבורות ובכל חבורה וחבורה יש מהם מכל בעלי אומניות וכל חבורה יושבת לבד ועושה פנקס בפני עצמה ואח"כ מראים אותם הפנקסים לטובי העיר וכשרואים כשיש הפרש באיזה אחד דרך משל ראובן נכתב בחבורה אחת בסך עשרה וחבורה אחת בסך ט"ו וחבורה אחת בעשרים מערבים כל הג' חשבונות הנז' ועושים עליו שליש מהסכים הנז' ויש להם סמך בזה ממ"ש מרן ח"מ סק"ג ס"ב בשומת קרקע מהמלוה ללוה שאם אחד אומר במנה ואחד אומר בשמונים ואחד אומר בק"ך נידון במנה וכו' שהוא שליש הסכים הנז' יע"ש ואחר כל זה מראין הפנקסים הנז' להב"ד הזמון ואם נרא' להם איזה טעות על איזה אדם גורעין או מוסיפין.

והנה בעת'ה שבאה מלכות קושטא לפה מתא יע"א והם מבקשים כסף גולגולתא הנקרא כרגא דמלכא ויש בו ג' מעלות כנודע ובשנה ראשונה שקבעו זה צוחתי ככרוכייא עם הקהל ואמרתי שצריך לעשות עריכה כמתחילה כנ"ל ולא הקשיבו אלי ולא הטו את אזנם והיו מסדרים כסף גולגלתה זה בשלשה חבורות כנ"ל והוסיפו על השמועה שמי שהוא בחזר לימים ראשונים לא היו גובין ממנו כלל ועכשיו גובין מהכל אלא שהם מעריכין כך העשיר לא ירבה מסך תשעים גרוש תורכי והבינוני ששים והעני שאינו עני כ"כ שלשים והעני ט"ו.

וכפי הסך ההוא שעלה בשנה ראשונה כך רוצים המלכות בכל שנה ושנה ולפי שיש חברת הקברים שאין גובין מהם כלל ע"פי תקנת הקדמונים וכן הת"ח שפטורים מדין תורה וכן העניים המחזרים על הפתחים עדין חסר מהסך ההוא שעלה באותה שנה ומה שחסר מהסך ההוא עושים אותו עריכה על כל הקהל ע"פי מדרגות הגבייה שנתנו מתחילה והן בעון אחס'ור דרי ונתחכמו יותר לסייע במס הנז' שעשו גאבילה חדשה על הבשר יותר ממה שהיה והתוספת הזו נגבה בפני עצמו לסיוע הנז' ובאותו פרק גליתי את דעתי להם שזו אינו מן הדין כיון שהת"ח פטור מזה וכן חברת הקברים והעניים וכן האורחים שכל שפטורים מן המס כמ"ש כנ"הג סקנ"ו הג"הט מאות ח"י ואילך כל אלו קונים הבשר בערך שמוכרים לכל אדם שבערך ההוא בכללו יש הגאבילה הנז' ונמצא שכל הנז' שהם פטורים מן המס הם פורעים על החייבים במס עיין בכנ"הג סקס"ג הג"הט אות ק"ג ובתשובתו בבעי חיי ח"ב סח"ן וכן בשאלה שבס"ס מזמור לדוד וכן בספר כתר תורה למהר"ש די אבילא ד"ט ע"ב מ"ש דברים הראויים אליו יעו"ש ולא עוד אלא שרוב הגאבילה הנ"ל מרויח אותה הקצב כנודע וקמי שמיא גליא כי כמה

פעמים דברתי ע"ז פעמים קשות ופעמים רכות ואני את נפשי הצלתי ודי בזה וה' הטוב יכפר בעד:א' נהגו בפה העירה יע"א לסכך הסוכה בחריות של דקל דוקא ויש להם סמך לזה מבראשית רבה פרשה מ"א דמונה והולך שהתמר אין בו דבר לבטלה ובכלל חריות לסיכוך ומשמע דלסיכוך דסוכה קאמר: ב' מנהג קדמון בע"הק ירושלים תוב"ב דהנשים מברכות על הלולב ביום ראשון של חג אף שהיא מ"ע שהזמן גרמא עיין להרב חיד"א בס' יוסף אומץ דף נ"ו ע"ד שהחזיק במעוז למנהג הזה ע"י חלום אחד וכתב שם שגם מרן יסכים בזה וכן הוא בעו"בי בבל יע"א שכן שמעתי מבית ראשון שהיה לי והיתה מקפדת ע"ז כשאני נותן לה לברך והבית ב' שיש לי עכשיו להיות שקדמה לה הידיעה ממה שהייתי עושה גם היא מקפדת ע"ז ואני נותן לה לברך: ג' ראיתי למז"ה זלה"ה שהיה מצניע הד' מינים אחר גמר מצותן ולא כדלת העם שתכף אחר תפילת שחרית נותנים אותם לתינוקות ולפעמים אוכלים האתרוגים ויש בזה סרך איסור שאתרוג הוקצה לכל שבעה ומאי דשנינו מיד התינוקות שומטין את לולביהן וכו' אינו ענין לזה.

ועתה ראיתי להרב חיד"א בככר לאדן דקס"ב ע"א שכתב דמלשון ירושלמי מוכח שהיו נוהגים להצניע ד' מינים וסיים הוא ז"ל שזה יועיל לשמירה ע"כ וכל לגבי דידי בהיותי בתוך הים שהיו עמי ד' מינים ראיתי פלאות בזה כשקם הים בזעפו. וכן בחתיכת מצה ממצה שהיא שמורה משעת קצירה ואני הצעיר מנהגי שביום ע"פ אני מדליק מד' מינים בביעור החמץ והנשאר להחם התנור לצורך מצת מצוה של הלילה יען שהג"א בפ"ד דסוכה כתב לבער בו החמץ והכנ"הג סי' תרס"ד כתב ממהר"י וייל לצורך מצת מצוה ורמז זה בכ"י ומור"ם שם ואנא עבידנא כתרוייהו: ד' נהגו ביום הושע"ר לכתוב בערבה על כותל הבית תיבת ערבה באותיות מרובעות לסימן וע"רבה שנתו.

ועתה ראיתי שהוא מנהג קדמון עיין להרב חיד"א בשומר הברית אשר בסוף ספר לב דוד דקמ"ח ע"א שכתב ממהר"א נחום. שנסתפק בזה שכותבין בערבה אות ה' במקום השם אם מותר למחוק.

אך שם כתב שנוהגין לכתוב ה' ישמר צאתך ובואך באותיות מרובעות. ואני הצעיר נוהג לכתוב ה' שמרך ולא יותר: